

3344
7

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADROÇULARDA
TOPLUMSAL OLAYLARA BAKIŞ
VE
DEVLETÇİLİK - PLANLAMA
İLİŞKİSİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan : Serdar ŞAHİNKAYA
Danışman : Doç. Dr. İlhan ERONAT

OCAK - 1988
ANKARA

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
KADRO'NUN KRONOLOJİSİ	4
1) Kadronun Çıkışı ve Yayın Kurulu.....	4
2) Kadronun Sistematiği	7
3) Kadronun Kapatılışı (Yayın Hayatının Sona Erişi).....	12
BÖLÜM II	
KADRO DERGİLERİ ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL OLAYLARA	
BAKİŞ Ya da "CİHAN-I TELÂKKİ TARZI".....	16
1) Kadrocuların Hareket Noktası ve Felsefi Dayanakları.....	16
2) Kadrocular Açısından 20. Yüzyılın Çeliş- kileri.....	20
3) Ulusal Kurtuluş Hareketleri; Doğuşu ve Objektif Amaçları	23
4) Türk Kurtuluş Savaşının Tarihsel Koşulları ve Kadrocuların Türk Kurtuluş Savaşına Atfettikleri Rol	26
BÖLÜM III	
GELİŞME POLİTİKASI, DEVLETÇİLİK VE KADROKULAR...	33
1) Cumhuriyetin Devraldığı İktisadi Yapı.....	33
2) Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ana Çizgileri ile Gelişme Politikası	39

3) Kurumsallaşma Çabaları	41
4) Sanayileşme Pratiğinde "Devlet-Özel" Tartış- ması ve Kadrocular.....	45
5) Dünya Ekonomik Buhranı ve Kadrocu Yorumu...	49
6) Devletçilik Uygulamalı Yıllar Başlangıcı...	56
7) Kadrocuların "Devlet" ve "Devletçilik" Üzerine Düşünceleri.....	62

BÖLÜM IV

KADROKULARIN SİSTEMLEŞTİRMEYE ÇALIŞTIKLARI

İKTİSAT POLİTİKALARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	70
1) "Yeni ve Orijinal" ve "İktisat Devleti"....	70
2) Kadrocuların Plan ve Planlama Kavramlarını Algılayışları ve Bu Kavramlara Attıfettik- leri Rol.....	75
3) Kadrocuların Plan Kavramında Öne Çıkan Faktörler Ya da Planın Ağırlık Merkezi.....	82

BÖLÜM V

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	90
-----------------------------	----

EKLER

EK 1 : Kadro Yayın Kurulunun Kısa Otobiyografi- leri.....	95
EK 2 : Kadrocuların, Kadro'yu Çıkarmadan Önceki Politik Çizgileri Üzerine Değınmeler.....	98
REFERANSLAR	102

G İ R İ Ş

1930'lu yıllar Türkiye'de çeşitli iktisat politikalarının tartışıldığı, bunlara dayanılarak değişik önerilerin oluşturulduğu hareketli bir dönemdir. Bunun temel nedenini bir ölçüde 1929 Dünya İktisadi Buhranına bağlamak yanlış olmaz. Buhran ile birlikte dünya ticareti daralmaya başladı, tarımsal fiyatlar düştü, ticari kredi bulunamaz oldu, yabancı sermaye akımları durdu.

Buhranla beraber Türkiye'de de iflaslar başladı. Ticaret şirketleri, sanayiciler, üretimi artırmak için kredi almış çiftçiler borçlarını ödeyemiyorlar, talebi kısarak diğer iflaslara da neden oluyorlardı.

Şehirlerde (özellikle İstanbul, İzmir, Samsun gibi önemli olduğu limanlarda) işsizlik artıyordu. Bu arada, 1930'da kurulan Serbest Fırka'nın üç aylık varlığında doğan üstü başarı kazanması, herhalde yükselen işsizliğe ve ekonomik şikayetlere bağlıydı.

Buhranın hissedilmesiyle beraber, o zamana kadar işlediği izlenimini veren piyasa mekanizmasının artık işlevini gereği gibi yerine getirmediği anlaşıldı. Yalnız Türkiye'de değil, hemen hemen bütün ülkelerde buhran şaşkınlık yarattı, politik değişikliklere

yol açtı ve bu ülkede devlet politikasının ekonomiyi daha yakından yönlendirilmesine neden oldu (1).

1930'lu yılların ilk dönemlerinde, bütün ülkelerde yoğun doktrin tartışmalarına sahne olduğu görülmür. Bir yandan piyasa mekanizmasının ayakta tuttuğu sosyal dengeler sarsılırken, bir yandan da klasik kapitalizmin serbest piyasa ideolojisi şüpheyle karşılanmaya başlamıştı. İtalya ve Almanya'da faşistler, ABD'de mühendisler, Brezilya'da Vargas'çı populistler, Türkiye'de Kadrocular çeşitli nedenlerle piyasa doktrininin terkedilmesini savunuyorlardı.

Bu çalışma ile Türk devrimimin orijinal bir tahlilini yapmak iddiası ile yayın hayatına başlayan, Türk aydınları üzerinde izler bırakan, Türkiye'nin çağdaş tarihindeki etkili aydın deneylerden biri olarak kabul edilen Kadrocuları; Kadro dergilerindeki yazıları çerçevesinde sistemleştirmeye çalıştıkları gelişme modeli arayışı çabasında öne çıkan devletçilik-planlama ilişkisi bağlamında incelenmek amaçlanmıştır.

(1) Çağlar Keyder: "Kriz Üzerine Notlar" Toplum ve Bilim, Yaz. 1981. S. 14. Passim.

İlhan Tekeli - Selim İkin; 1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Dizisi. ODTÜ, 1977, Passim.

; Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Dizisi O.D.T.Ü. 1982, Passim.

Korkut Boratav; Türkiye Devletçilik, Savaş Yayınları, 2. Basım, Ankara 1982, Passim.

"Kadrocularda Toplumsal Olaylara Bakış ve Devletçilik Planlama İlişkisi" başlığını taşıyan bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır.

Kadro dergilerinin çıkış öyküsü, izlediği sistematiklerle ilgili, teknik sayılabilecek bilgilerle birlikte, derginin kapatılışı birinci bölümde; Kadrocuların toplumsal olaylara nasıl baktıkları, bu bakış açısının felsefi kökenleri, tahlil amaçları ile ulusal kurtuluş mücadelelerinin doğuşu ve objektif amaçları ve bu mücadelelerinin içinde Türk Kurtuluş Savaşının yeri ise ikinci bölümde incelenmiştir.

Üçüncü bölümün ana başlığı; Gelişme politikası-Devletçilik ve Kadrocular. Bu bölümde Osmanlı İmparatorluğundan devralınan iktisadi yapının özellikleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen gelişme politikası ve kurumlaşma çabaları ile Dünya Ekonomik buhranı ve Kadrocu yorumla beraber, Kadrocuların devlet ve devletçilik üzerine ana düşünceleri tartışılmaya çalışılmıştır.

Kadrocuların, Türkiye ve benzeri ülkelerin iktisadi gelişmesi için sistemli bir öneri demeti sayılabilecek iktisat politikası almasıkları "Plan ve Planlama" kavramları çerçevesinde dördüncü bölümde sunulurken; beşinci bölüm araştırma bulgularının özetlendiği bir sonuç bölümü özelliğini taşımaktadır.

Ayrıca; yazma safhasında bir yanlış anlamaya yol açmamak için doğrudan aktarılan alıntılarda dil ve yazım şekline elden geldiği ölçüde sadık kalınmaya çalışıldı.

BÖLÜM I

KADRO'NUN KRONOLOJİSİ

1) Kadronun Çıkışı ve Yayın Kurulu

1932 ile 1934 yılları arasında yayınlanmış olan Kadro dergilerinde sistemleştirilmeye çalışılan görüşler; "Türk aydınları üzerinde derin etkiler yaratan ve onları toplumcu düşünceye yönelten" (1) ve "Türkiye'nin çağdaş tarihindeki en etkili aydın deneylerden biri" (2) olarak tanımlanan bir düşünce akımını, bir iktisadi gelişme modeli arayışını oluşturduğu söylenilebilir.

Kadro dergilerinde odaklaşan ve savunulan görüşlerin ana çizgileri 15 Ocak 1931^(x) tarihinde Ankara Türk Ocaklarında Şevket Süreyya (Aydemir) tarafından verilen "İnkilabın İdeolojisi" isimli konferansta ortaya atılmış, 1932 yılında yayınlanan "İnkilap ve Kadro" da bir bütün olarak işlenilmiştir (3).

- (1) Kemal Karpat; "Social Themes in Contemporary Turkish Literature" Vol. I. Middle East Journal 1960, p. 36-43'den aktaran; Giacomo Carretto; "1930 larda Kemalizm Faşizm-Komünizm Üzerine Polemikler" Tarih ve Toplum S. 17. Mayıs 1985 İletişim Yayınları, Çeviren: Durdu Kundakçı. s. 63
- (2) George Horris; The Origins of Communism in Turkey, Stanford, California 1967-den aktaran, G. Carretto, a.g.m. s. 63.
- (3) Şevket Süreyya Aydemir; İnkilap ve Kadro, Bilgi Yayınevi. 2. Basım. Ocak 1968, s. 29.
- (x) Bu tarih için bazı kaynaklar 29 Ocak 1929'u vermektedir; Örneğin; G. Carretto, a.g.m. s. 63.

"Türkiye bir devrimin içindedir. Bu devrim dür-
 madı" sözleri ile başlayan söz konusu konferansta; Ham-
 dullah Suphi Tanrıöver, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu
 da hazır bulunuyorlardı. Konferansta ileri sürülen fi-
 kirler öylesine büyük bir yankı uyandırdığı, Türk Ocak-
 ları'nın bütün şubelerine dağıtılması için yayınlanma-
 sına karar verildi. Ancak basın bu konferansı, Cumhu-
 riyet Halk Fırkası içinde oluşan yeni bir akımın başla-
 masına dikkati çekerek ele aldı. Bu yüzden de Şevket
 Süreyya, bu yeni eğilimi başlatmak istediği yolundaki
 haberleri yazdığını Recep Peker'e yazı ile bildirmek
 zorunda kaldı. Daha sonra "İnkilabın İdeolojisi" hakkın-
 daki fikirlerini bir tezde topladı ve onu Atatürk'e sun-
 du. Atatürk bunun değerli bir yapıt olduğunu belirterek
 yayımlanmasını istedi. Ancak Şevket Süreyya, devrimin
 derinleştirilmesinin bilinçli bir azınlık tarafından
 yapılabileceğine inandığı için, yapıtını yalnızca 21 kop-
 ya olarak hazırlamıştı (4).

Kemalizmin radikal bir yorumu ile Türk devrimi-
 nin orijinal bir tahlilini yapmak iddiasını taşıyan Kad-
 rocular, ilk sayılarında çıkış amaçlarını aşağıdaki bi-
 çimde açıklıyorlardı;

(4) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e. ve Giacomo Carretto, a.g.m.
 S. 63.

"... cihanın birbir çeşit hadisata gebe olan, bugünkü esrarengiz gidişi içinde, mukadderatını kendi inkilabının mukadderatına bağliyan inkilap neslimizin muhtaç olduğu inkilap şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkilabımızın bir bakışta idealimizi durdurur gibi görünen çoşkun ve mürekkep cereyanına daima hakim kalabilmek için onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye benimsetmeye mecburuz. Kadro bunun için çıkıyor" (5).

Kadro dergisinin yayın kurulu altı kişiden oluşmaktadır (6); Şevket Süreyya (Aydemir), Dr. Vedat Nedim (Tör). İsmail Hüsrev (Tökin), Burhan Asaf (Belge), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), M. Şevki (Yazman) dır. (Yayın kurulu üyelerinin kısa otobiyografileri için Bkz: Ek 1 ve Kadroyu çıkarmadan önceki politik çizgileri için Bkz: Ek 2).

Yayın kurulundan Dr. Vedat Nedim Tör, bir eserinde Kardo'nun çıkış öyküsü ile ilgili olarak şunları yazmaktadır;

"Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan komünizm, faşizm ve nazizm gibi ideolojik hareketler içinde Kemalizmi kendine özgü, apayrı ve yepyeni bir sosyo ekonomik düşün sistemi halinde değerlendirip işlemek gerekliliğini duyan beş arkadaş Yakup Kadri'nin etrafında toplanarak Kadro adlı aylık dergiyi o imtiyaz sahibi, ben yazı işleri müdürü^(x) olarak yayınlamaya başladık (...) Osmanlı imparatorluğunun çöküş ve parçalanış yıllarında Marksist dünya görüşüne inananmış gençler olacak böyle yepyeni ve apayrı bir

(5) "Kadro", Kadro, S. 1. II. Kânun 1932, s. 3.

(6) Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam, Remzi Kitabevi, 6. Bası, İstanbul 1976, s. 443.

(x) 1 ile 32. sayılarda yazı işleri müdürü Dr. Vedat Nedim, 33. ve 35-36. sayılarda yazı işleri müdürü olarak Şakir Hazım ismine rastlanılmıştır.

ideolojik sistem halinde işlenmesinin gerekliliğini duyduğumuz Kemalizme bel bağlamanın yapıcı ve yaratıcı canlılığı ve coşkusu ile, Kadro dergisinin hazırlıkları için, her ay bir kaç gece Yakup'un evinde toplanır, saatlerce yazılarımızı okur ve tartışırız" (7).

Kadro Dergileri, yayın süresi olan üç yıl boyunca aylık olarak çıkmış ve ayda üçbin adet civarında basılmıştır (8). Kadro dergisinin ilk kuruluş sermayesini dergi yayın kurulunun abone bedelleri oluşturmaktadır. Atatürk'ün emriyle Çankaya köşkü on abone kaydolurken, bununla beraber İsmet İnönü'de bizzat kendi adına abone kaydolmuş ve abone bedelleri muntazaman ödenmiştir (9).

2. Kadro'nun Sistematiği

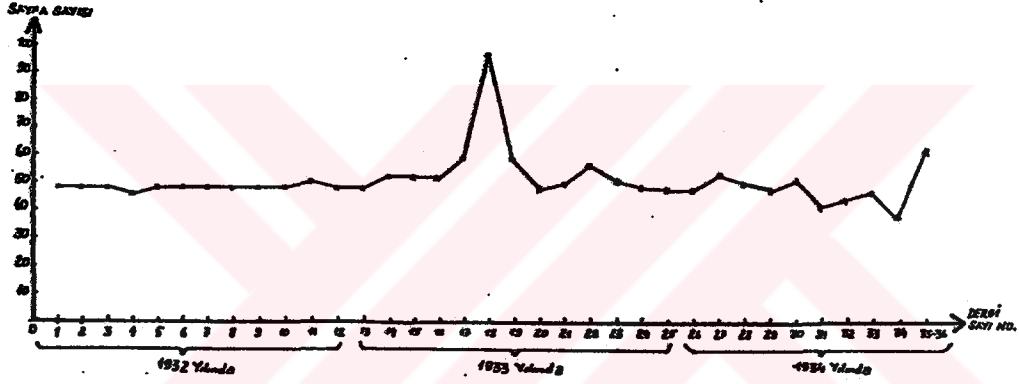
1932 yılının Ocak ayında, sol basının olmadığı bir dönemde, resmi görüşleriyansız yayınlarla, iş çevrelerinin sözcülüğünü yapan gazete ve dergilerin çoğunlukta olduğu bir ortamda yayınlanmaya başlayan Kadro Dergileri daha sonra ağır eleştirilerine uğradığı çevrelerde bile ilgiyle karşılandı (10).

Yakup Kadri'nin imtiyaz sahipliğinde yayın hayatını üç yıl boyunca aralıksız ve düzenli olarak sürdüren

- (7) Vedat Nedim Tör, Kemalizmin Dramı, Çağdaş Yayınları, 2. Basım İstanbul 1983, s. 40.
- (8) Korkmaz Alemdar; "Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler" Kadro C.1. (Tıpkı Basım) Yayına Hazırlayan; Doç. Dr. Cem Alpar. A.İ.T.İ.A. Yayın No: 121. Ankara 1978. s. 23.
- (9) Şevket Süreyya Aydemir, "Suyu a.g.e. s. 443.
- (10) Korkmaz Alemdar, a.g.m. s. 21.

Kadro, her ay ortalama 48 sayfa olarak çıkmıştır. Onsekizinci sayıda bu trend değişerek sayfa sayısı 96'ya çıkmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: KARDO DERGİLERİNDE TOPLAM SAYFA SAYISI

Kadro dergilerinde yer alan makaleler on ana antet (konu başlığı) altında kümelenmiştir. Söz konusu antetler şunlardır;

- i) İnkilabın İdeolojisi (Psikolojisi)
- ii) Millet İktisadiyatı
- iii) Cihan İktisadiyatı
- iv) Cihan İçinde Türkiye
- v) Milli İktisat Tetkikleri
- vi) Polemik
- vii) Kronik

viii) Teknik

ix) Edebiyat

x) İktisadi Kronik

Bu ana antetlerin dışında hemen hemen bu sayıda "Kadro" başlığı altında bu sunuş yazısıyla beraber, antetsiz makaleler de yayınlanmıştır.

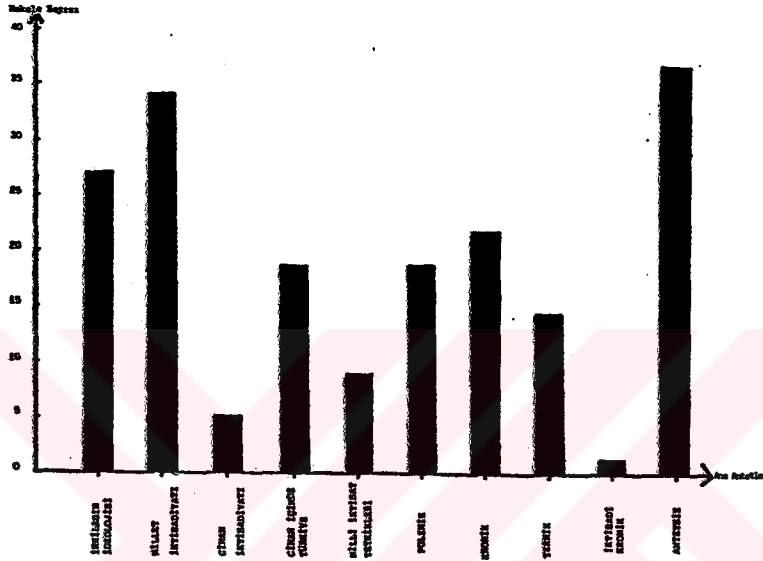
Tüm sayılar incelendiğinde Kadro Dergilerinde 298 adet makale yayınlandığı göze çarpmaktadır. Çalışmam esnasında 298 adet makale ön okumadan geçirilip, nēt alındıktan sonra, ikinci aşamada çalışmaya mesnet teşkil edeceği düşünölen 183 makalede yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla 298 adet makalenin %61'4'ü yani 183 makale, araştırmanın ana iskeletini oluşturmuştur.

Araştırmanın yoğunlaştığı makalenin ana antet ve yazarları arasındaki dağılım ise şöyledir; (Bkz: Tablo 2, Tablo 3).

Araştırma çerçevesinde incelenen 183 adet makalenin kendi içinde konulara göre dağılımı; % 14,8'i İnkilabın ideolojisi, % 18,6'sı Millet İktisadiyatı, % 9,9 Cihan içinde Türkiye, %7'si Teknik, Teknoloji, %4,4'ü Milli İktisat Tetkikleri, % 12'si Kronik, % 9,9 Polemik ve % 23,4'ü de Antetsiz, şeklindedir.

İncelenen makalenin yazarlara göre dağılımının yer aldığı Tablo 3'den de göröleceği gibi en fazla makalede de imzası bulunan yazarlar sırasıyla; Şevket Süreyya

Tablo 2: İKTİSADİ KONULARLA İLGİLİ İNCELENEN
MAKALELERİN ANA ANTETLERE GÖRE DAĞILIMI

42 makale(% 22,9,) Dr. Vedat Nedim 35 makale(%19,1,) İsmail Hüseyin 33 makale(%18,) Burhan Asaf 24 makale (%13,1,) M. Şevki 19 makale(%10,4) ve Yakup Kadri 5 makale(%2,7) dir.

Tablo 3'den de görülebileceği gibi Kadro Dergilerinin yayın kurulunu oluşturan altı kişi dergilerin yayın hayatı boyunca yayınlanan makalelerde en çok imza sahibidirler. Ayrıca ana antetler, çerçevesinde kurul üyelerinden her biri, her hangi bir konuda yoğunlaşarak makalelerini yayınlamışlardır.

Yazarlar	İnkilabın İdeolojisi	Millet İktisadiyatı	Cihan İktisadiyatı	Cihan İçinde Türkiye	Milli İktisat Tetkikleri	Polemik	Kronik Teknik	İktisadi Kronik	Antetsiz	İncelenen Toplam Makale Sayısı	(%)
Şevket Süreyya	26	1				9	3		3	42	22,9
Dr. Vedat Nedim	1	31					2		1	35	19,1
İsmail Hüsrev		2	4		8	1	3	1	14	33	18,0
Burhan Asaf			1	18			4		1	24	13,1
M. Şevki						1	-	12	6	19	10,4
Müntaz Ziya							1		1	2	1,0
Yakup Kadri							2		3	5	2,7
Almet Hamdi									2	2	1,1
A. Şefik						1				1	0,55
Falih Rıfki									1	1	0,55
Haluk Mahir									1	1	0,55
Muhlis Ethem									1	1	0,55
Bağvekil İsmet									1	1	0,55
(Çeviren) Zeki Zeybek							1			1	0,55
Münir İriboz						1				1	0,55
Şakir Hazım								1		1	0,55
Yazarı Belirsiz						5	6		2	13	7,10
TOPLAM	27	34	5	18	8	18	22	13	37	183	100

Şevket Süreyya (Aydemir); İnkilabın ideolojisi başlığı altında yayınlanan 27 makaleden 26'sını (%96,3), Dr. Vedat Nedim (Tör); Millet İktisadiyatındaki 34 makaleden 31'inin (%91,2), İsmail Hüsrev (Tökin); Cihan İktisadiyatı bölümündeki 5 makaleden 4'ünü (%80) ve Milli İktisat Tetkikindeki 8 makaleden 8'ini (%100), Burhan Asaf (Belge) Cihan İçinde Türkiye adı altında yayınlanan 18 makaleden 18'ini (%100), M. Şevki (Yazman) ise Teknik ve Teknoloji konusunda yayınlanan 13 makaleden 12'sini (%92,3), yazarlarıdır.

Bu yazarların yanında; A. Şefik, Ahmet Hamdi (Tampınar), Falih Rıfki (Atay), Haluk Mahir, Muhlis Ethem, Münir İriboz, Şakir Hazım gibi yazarlarla beraber, dönemin başbakanı İsmet İnönü (x)'nde makaleleri yer almıştır.

3. Kadronun Kapatılışı (Yayın Hayatının Sona Erişi)

Kadro Dergileri devrim önderlerinin izni ile yayınına başlamıştı (11). İlk sayıdan itibaren Kadro'nun yayını; CHF bürokratları, İş ve Ticaret çevreleri, Milliyet gazetesi ve Üniversite hocalarınca; aşırı, "komünizan" bir akımı temsil etmekle suçlanıyordu (12).

(11) Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Politikada 45 yıl, Bilgi Yayınevi, Ankara 1988, s. 94.

(12) Şevket Süreyya Aydemir, "Suyu..." a.g.e. s. 44.

(x) İsmet İnönü'nün makalesi, "Fırkamızın Devletçilik Vafı" Kadro, Sayı 22, Teşrinievvel 1933.

İş Bankası Grubu, Milliyet gazetesini ele geçirmiş, yüzbinler harcayarak Kadro'ya karşı bir kampanyaya girişmiştir. Banka İdare Meclisi Reisliği yapan Şiirt Mebusu Mahmut Soydan, Milliyet'te Kadro'da yazı yazar İsmet Paşayıda dolaylı yoldan hedef alarak; "Orijinal ve milli olduğu iddiasıyla ortaya sürülen bazı tezlerin-belkide farkına varılmadan komünist partisinin kongre mukarreratı ve tatbik esasları meyanında yer bulması hususi bir dikkate değer" (13) demektedir. Bu çatışmayı, yani o dönemin sosyo ekonomik cepheleşmesini Ahmet Hamdi Başar şöyle değerlendirir;

"Açık olarak iki cephe teşekkül etmiş ve çarpışmaya başlamıştır; himayeler sayesinde canlanan yeni sanayiciler ve yeni burjuva bir tarafta; devletin kuvvetlenmesi nisbetinde kuvvetlenen memur sınıfı diğer tarafta. Bunlardan birincisi İş Bankası etrafında toplanmış, ikincisinde hükümet ve mecliste hakim olmaya başlamıştır. İş Bankası Gazi'nin himayesinde (...) Gazi İş'in, zenginliğin çoğalmasını istiyor. Bunun yapacağı fenalıklar üzerinde hiç durmuş değil. İkinci temayül ise daha çok İsmet Paşa tarafından himaye görüyor" (14)

O günlerin iktisat ve maliye otoritesi Prof. İbrahim Fazıl Pelin'de C.H.P. devletçiliğinin "ferdi mesai ve faaliyeti esas tuttuğunu" belirtmekte ve Kadro devletçiliğine ateş püskürürken" Gençler, size sunulan devletçilik fikirlerini dikkate tetkik ediniz.

(13) Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, C.1. Tekin Yayınevi, İstanbul 1982, ş. 450.

(14) Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye A.İ.T.İ.A. Yayın No. 155. 2. Baskı. Ankara 1981, s. 150-151.

Üzerindeki âlâmet-ı farika'ya bakınız. Keskin gözleriniz bunları kolayca seçebilecektir" (15) demektedir.

Kadro'yu yayın hayatının ilk yıllarında çeşitli baskılara karşı Mustafa Kemal korumuş ve yayının sürmesini sağlamıştı (16). Buna örnek olarak Gazinin, Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde Kadro da çıkan "teşvik mektubu" gösterilebilir. Mustafa Kemal Atatürk; Kadro'ya amacına ulaşmasında, yani ulusta ve ülkede, Türk ulusuna özgü ilke ve yöntemlerin saptanması ve geliştirilmesi yolundaki çalışmasında başarı diliyordu. Fakat Gazi o tarihlerde Serbest Fırka deneyi ve ortaya çıkardığı sorunlarla ilgiliydi. Bu çerçevede "Kadro" kendinden yana bir yayın organı sayılırdı.

1934 yılından itibaren, devletçi uygulamaların rayına oturması ve belli bir tempo içinde gelişmeye başladıktan sonra, eskisinden daha ileri bir devletçiliği savunan resmi çevreler, Kadro'yu artık fonksiyonu olmayan bir yayın organı olarak görmüş olsalar gerekir.

Örneğin Recep Peker gibi daha radikal görünüşlü liderlerin Parti dışında bir "devrim ideolojisi" inşa etme teşebbüslerine ve ilke olarak (hele zaman zaman Marksizmin sistematiğini hatırlatan" doktriner yorumlamalara 1934 yılı içinde "devrim ideolojisini Parti yapar; siz ihtisas adamları olarak devlet mekanizması içinde

(15) Memduh Yaşa, İktisadi Meselelerimiz, İstanbul 1966, s. 24'den aktaran, D. Avcıoğlu, a.g.e., s. 451.

(16) Yakup Kadri Karaosmanoğlu a.g.e. s. 111.

inkilabın ve devletçiliğin hizmetine koşunuz." anlamına gelen ciddi bir uyarı yapıldığı ve Kadro'nun yayın hayatına bu nedenle son verdiği (17) söylenilebilir. Kadro yazarları büyük çoğunlukla bu tavsiyeye uyarak, çeşitli devlet kademelerinde "teknokratlar" olarak görev almışlardır.

Teşrinievvel (Ekim) 1934 yılında, 34. sayısında Kadro, aşağıdaki spot ile okuyucularına şöyle sesleniyordu;

"Arkadaşımız ve imtiyaz sahibimiz Yakup Kadri beyin bir ecnebi memlekette Hükümetimizi temsil vazifesiyle aramızdan ayrılması üzerine, KADRO, gelecek sayıdan itibaren neşriyatını bir müddet için tatil edecektir."

İsmet Paşa, Tiran'a tayinini öğrenen Yakup Kadri'nin üzüntülü halini görünce "Gönlünü ferah tut. Politika hayatında pişkin olmak gerekir ve sakın Gazi'nin emrine karşı geleyim deme" (18) derken, Kadro, son sayısında yayın hayatına "şimdilik" kaydıyla son verdiğini aşağıdaki gibi duyuruyordu;

"Bu sayısı ile üçüncü yıllık yayın hayatını tamamlayan KADRO, geçen sayımızda söylediğimiz sebeplerden neşriyatına şimdilik son vermiştir."

(17) Korkut Boratay, Türkiye'de Devletçilik Savaş Yayınları, Ankara 1982, s. 159.

(18) Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Zoraki Diplomat, Bilgi Yayınevi, Ankara 1967, s. 13.

BÖLÜM II

KADRO DERGİLERİ ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL OLAYLARA BAKIŞ YA DA "CIHAN-İNTELÂKKİ TARZI"

1. Kadrocuların Hareket Noktası ve Felsefi Dayanakları

Türk devriminin orjinal bir tahlilini yapmak iddiasını taşıyan Kadrocuların hareket noktası; Türk Kurtuluş Savaşı ile birlikte tüm ulusal kurtuluş savaşlarının bilimsel olarak açıklanmasıdır. Türkiye'de yaşanan devrimin teorisi henüz yapılmamıştır. Kadroculara göre devrimin başarıya ulaşabilmesi için bu hareketin nesnel yasalarının bilinmesi, ideolojisinin yaratılması gerekmektedir. Türk devriminin geleceğide, uluslararası düzenin geleceğide bu hareketlerin bilimsel olarak açıklanabilmesine bağlıdır. Kadro, bu görevi yüklenmektedir (1).

Kadrocular tarihsel gelişmeyi açıklamada, tarihsel maddeciliği tek bilimsel yöntem olarak kabul etmelerine rağmen, marksist teorinin ulusal kurtuluş hareketlerini anlamada yetersiz olduğunu ileri sürmektedirler. Yani, tarihsel maddecilik, marksist teoriden bağımsız

(1) Ömür Sezgin, "Kadro Hareketi" Kadro C.1. (Tıpkı Basım) Yayına Hazırlayan: Cem Alpar. A.İ.T.İ.A. Yayın No: 121, Ankara 1978, s. 13.

sız bir yöntem olarak ele alınmaktadır. Yöntem ve metodoloji olarak bir yenilik getirmediklerini belirten Kadrocular, tarihsel materyalizmin evrensel bir yöntem olarak kullanılabileceğine sıkça değinmişlerdir;

".... tarihi materyalizm, yalnız sınıf mücadelelerinin mekanizmasını incelemeye yarıyan bir metod değildir. Tarihi materyalizm metodu sayesinde bir toplum halinde yaşayan, yani bir teknik temel üzerinde tabiatla savaşılan bütün insan yığınlarının tarihin hangi devrinde olursa olsun yaşantı ve gelişmelerine ait kanunlar mütalaa edebiliriz" (2).

Şevket Süreyya Aydemir, tarihi maddecilik yöntemini bir inceleme aracı olarak değerlendirir ve uygulanan alana göre farklı sonuçlara varılabileceğini belirtirken, "büyük sanayi memleketlerine uygulandığı zaman, bilimsel sosyalizmin... neticelerine varılır... çağdaş emperyalist nizamaya uygulandığında ise milli kurtuluş hareketlerinin objektif prensiplerini doğruladığı sonuçlarına varılır" (3) demektedir.

Tarihsel materyalist yöntemin doğruluğu konusunun sık bir biçimde işlendiği Kadro külliyyatında Burhan Asaf özellikle birinci dünya savaşı sonrasında ki gelişmelerin, söz konusu yöntemi bir kez daha teyid ettiğini doğruladığını şu cümlelerle belirtmektedir;

"Tarihi maddiyatçı görüşün harp sonrasında olduğu kadar doğruluğu hiç bir zaman, harci-alem bir hakikat olmamıştır. Harci-alem diyoruz; çünkü hem bütün harp sonrası hadiseleri gözümüzün önünde cereyan etmiştir, binaenaleyh onları hep biliyoruz." (4)

(2) Şevket Süreyya Aydemir, İnkılap ve Kadro, Bilgi Yayınevi, 2. Basım. Ankara 1968, s. 47.

(3) _____, a.g.e., s. 49.

(4) Burhan Asaf, "Rejimler Nasıl ve Niçin Değişiyor" Kadro s. 12. Birinci Kanun 1932, s. 29.

Bu noktanın yanında, söz konusu yöntem hakkında "leyhte ve aleyhte orijinal bir şey daha gösterecek imkanlar içinde olunmadığı" (5) görüşü ile belkide bir ölçüde yönteme ve yöntemi kullandıklarını söyleyenlere yapılan eleştiriler göğüslenmeye çalışılmaktadır denilebilir.

Tarihin maddeci anlayışını, analizlerinde kullandıkları savında olan Kadro yazarlarından dördü, Kadroları çıkarmadan önce doğrudan doğruya Türkiye sosyalist hareketleriyle yakından ilişkilidirler. Derginin baş yazarları olarak görünen Şevket Süreyya Aydemir ile birlikte Vedat Nedim Tör, 1927 tevkifatına kadar Türkiye Komünist Partisi üyesidirler. 1925-1927 döneminde Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in yurt dışında bulunması nedeniyle Vedat Nedim Tör, parti genel sekreterliğini üstlenmiştir. İsmail Hüsrev Tökin, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası adına dördüncü Komintern Kongresine katılmıştır(6). Burhan Asaf Belge'nin ismine de 1925'lerdeki Aydınlık dergilerinde rastlanmaktadır (7). 1927 Komünist tevkifatı ile her türlü hareketle ilişkileri kesilen Kadrocuların dünya görüşlerinde bu tarihten sonra radikal bir değişiklik olduğunu söylemek güçtür. Kadro dergilerinde ve Kadro yayını olarak yayınladıkları kitaplarda "tarihi materyalizmi" analiz aracı olarak kullandık-

(5) Şevket Süreyya, "Bergson bahsi ve hürriyet telakkimiz" Kadro S. 13, İkinci Kânun 1933, s. 43.

(6) Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925), Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara 1978, Passım.

(7) Dr. Ömür Sezgin, a.g.m., s. 14.

larını belirten Kadrocuların (8) zaman zaman marksizmden etkilenmekte olduğu (1927 tevkifatından sonra) düşünüldüğünde, akla bu düşünce yapısının Kemalizmle nasıl bağdaşacağı sorusu gelmektedir.

Geçmişte içinde yer aldıkları siyasi hareketten ayrıldıkları noktalar yeni çözümlerle ulaştıkları yeni sonuçlar olmaktadır. Yani aynı topluma, aynı yöntemle yaklaşılmasına rağmen farklı sonuçların elde edilmesi söz konusudur. Vardıkları sonuçlar, tek bilimsel yöntem dedikleri tarihsel maddecilik ya da kendi deyimleriyle "tarihin maddeci anlayışı" ile çelişmektedir.

İlginç olan nokta Kadrocuların ulaştıkları bu yeni sonuçların Kemalizmle kolayca uzlaşabileceğine olan inançlardır. Böyle bir inanç ancak iki varsayımla temellendirilebilir; Bunlardan birincisi Kemalizmin çok pragmatik olduğunu, bu nedenle ulaşılan sonuçlar uygun olursa uzlaşmanın kolayca olabileceğini düşünmektedir. İkincisi ise Kemalizmin dünya görüşü olan ve maddeci bir niteliğe sahip pozitivist, tarihi materyalizmle bağdaşabileceğini varsaymaktır (8). Lâkin bu iki varsayımında geçersiz kaldığı, 1934 yılında Kadro dergisinin kapatılmasıyla ortaya çıkmıştır, sonucu çıkartılabılır.

(8) İlhan Tekeli-Selim İlkin, "Bir Aydın Hareketi: Kadro" Toplum ve Bilim. S. 24. Kış, 1984, s. 46-47.

2. Kadrocular Açısından 20. Yüzyılın Çelişkileri

Tarihsel maddecilik ile birlikte "tezatlar mantığı" nıda bir analiz yöntemi olarak benimsediklerini söyleyen Kadroculara göre, tarihsel gelişmenin temelinde; üretim araçları-üretim güçleri ile üretim ilişkileri ya da kendi tabirleri ile istihsal vasıtaları ile istihsal münasebetleri arasındaki çelişki bulunmaktadır. Bu noktada temel çelişki "teknik gelişme ile tekniğe sahip olma şekli" (9) arasındaki uyumsuzluktan doğmaktadır. Ulusal kurtuluş hareketleri de bu uyumsuzluğun bir sonucudur. Çünkü "dünyada bir kısım ülkelerin sanayiden yoksun bırakılmaları, iptidaileştirilmeleri hesabına, diğer bazı ülkelerde anormal bir sanayi ve sermaye yoğunlaşması meydana almasaydı, çağdaş manasıyla sömürge ve yarı sömürge nizamları doğmazdı" (10). Kadrocuların düşüncelerine göre; ulusal kurtuluş mücadeleleri bu sömürgecilik nizamına karşı bir ayaklanmadır.

Kadroculara göre "istihsal vasıtaları ile tekniğe tahakküm tarzı, yani istihsal münasebetleri ile teknik arasındaki uygunsuzluk, muassır cemiyette yaşayan bütün tezatların ve bu meyanda müstemlekecilik tezadının unsuru aslısıdır" (11). Bu çelişkinin sonuçları gelişmiş ya da sanayileşmiş ülkelerde sınıf mücadeleleri biçiminde açığa çıkarken, dünya genelinde de

(9) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e. s. 44.

(10) _____, a.g.e., s. 44.

(11) Şevket Süreyya, "Milli Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri". Kadro, S. 8. Ağustos 1932, s. 7.

ulusal kurtuluş hareketleri biçiminde somutlaşmaktadır.

Kadrocular tarihsel gelişmenin çelişkiler tarafından belirlendiğini kabul etmekle beraber bu çelişkinin marksizmde olduğu gibi sınıflar arası çelişki olmadığını (12) çünkü sınıf mücadelesi temeline dayanan tarihsel maddecilik anlayışının 19. yüzyıl için geçerli olabileceğini vurgulamaktadırlar.

Kapitalizmi şüphesiz bir biçimde en doğru tahlil ve tenkit etmiş olanın Marks olduğu belirtilirken (13), aynı zamanda Marksizmin gelişmiş ülkelerin incelenmesi ile sınırlı olduğu için yetersiz kaldığı öne sürülürken, marksizmin artık tarihsel olarakta geçerliliğini yitirdiği fikirleri Dr. Vedat Nedim'in şu satırları ile telif edilmeye çalışılmaktadır;

"... kapitalizmin talihini, sınıf farklılığına bağlayan ve millet farklılığını ikinci plana atan marksizm, artık değil yalnız millet farklılığından doğan milli kurtuluş hareketlerinin, hatta kapitalist memleketlerindeki sınıf farklılığından doğan sınıf mücadelelerinin bile izahına kafi gelmemektedir (13).

Kadroculara göre; kapitalizmin gelişmesi henüz kapitalist aşamaya gelememiş, yani sanayi devrimlerini gerçekleştirememiş, ülkelerin sömürülmesine bağlıdır. Çünkü; "... kapitalist dünya kurtuluş yolunu müstemleke

(12) Şevket Süreyya, a.g.e., s. 45.

(13) Dr. Vedat Nedim, "Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran" Kadro, S. 18. Haziran 1933, s. 19.

halkının hudutsuz istismar ve soygununda bulmaktadır" (14) ve "garpta kapitalizm ister fert, ister devlet sermayedarlığı şeklinde olsun, ancak emperyalizm ile birleşmek ve ona hizmet etmek mevki ve vazifesindedir" (15).

Yukarıda açıklanılmasına çalışılan çelişkilerin çözümü için Kadrocular Marksizmden farklı bir çerçeve önermektedirler. Kadrocuların düşüncelerinde; kapitalist sistemin bir ürünü olarak değerlendirilen sömürgeciliğin, kapitalizmin ve dolayısıyla kapitalizmin bünyesinde var olan sınıf çelişkisinin, dünya çapında yayılmasına engel olduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı da sınıf çelişkisi ve buna dayalı marksist çözüm, Kadroculara göre geçerliliğini yitirmektedir. Bu bağlamda Kadrocuların çözümü; Ulusal kurtuluş hareketlerinde ve sanayiden yoksun ülkelerin sanayisi gelişmiş ülkelere olan bağımlılığın kalkmasında yatmaktadır. Söz konusu iki çözümü bir arada olarak Şevket Süreyya Aydemir şöyle dile getirmektedir; "... bilimsel sosyalizm bakımından toplumun yeniden kuruluşu ve teknik gelişme ve cemiyetin nizamı arasındaki tezaadın, gelişmenin çözümlenmesi için aslolan, istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet şeklinin ve ilişkilerinin değişmesidir. (...)

(14) İsmail Hüsrev, "Müstemleke ve Yarı Müstemlekelerde Buhranın Tesirleri" Kadro, S. 15 Mart 1933, s. 24.

(15) Ahmet Hamdi, "Kapitalizm (Emperyalizm) ile Millet İktisat Rejimi ve Ferdietçilik İle Devletçiliğin Manaları" Kadro, S. 18. Haziran 1933, s. 44.

Bize göre ise, bu büyük tezaadın halli için herşeyden önce, sanayici memleketlerle sanayiden yoksun memleketler arasındaki ekonomik bağımlılığın kalkması lazımdır. Yani dünya üzerinde bugün kurulmuş bulunan iktisadi işbölümünün değişmesi şarttır" (16).

Meselenin bu şekilde ortaya koyulduğu Kadro dergilerinde, yirminci yüzyılın temel çelişkisi; . az gelişmiş sömürge ya da yarı sömürge ülkelerle sömürücü ileri kapitalist ülkeler arasındadır. Kadroculara göre, dünyanın geleceği, bu çelişkinin çözümlenmesine bağlı olmaktadır.

3. Ulusal Kurtuluş Hareketleri; Doğuşu ve Objektif Amaçları

Kadrocuların düşüncelerine göre tüm toplumsal çelişkilerin yalnızca sınıf çatışması ya da üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçiminin değiştirilmesiyle çözülebilmesi için, sınıf çatışmalarının bütün dünyaya aynı yoğunlukta yayılmış olması gerekmektedir. Oysa varolan kapitalist sistemin yapısı sınıf çatışmasının bu biçimde yaygınlaşmasını engellemektedir. Kapitalist gelişme, sanayinin belirli ülkelerde toplanmasına neden olduğundan, sömürgelerde ya da bağımlı ülkelerde sınıf çatışması yoğunlaşmamakta ve tüm dünyaya yayılamamaktadır. Öte yandan metropol ülkelerin burjuvazisi sömürgelerden elde ettiği artıktan, kendi ülkesindeki prole-

(16) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., S. 48.

taryaya pay vererek, sınıflar arası çatışmanın yoğunluğunu düşürmekte, sınıflararası anlaşmayı hakim kılmaktadır. Bu nedenledirki; sömürge ve yarı sömürgelerin ya da henüz ulusal sanayisini kuramamış ülkelerin mücadelelerine sınıf çatışmaları değil, ulusal kurtuluş mücadeledeleri yol gösterecektir.

Bu bağlamda ulusal kurtuluş mücadeleleri nedir? neyin sonucudur? "Milli kurtuluş hareketleri, tarihi orijinleri bakımından milletlerarası bir tezaadın, bir çelişmenin eseridir. Yani sömürgeci ülkelerle sömürge ve yarı sömürgeler arasındaki iktisadi ve siyasi çelişmenin neticesidir" (17). Ulusun siyasi, iktisadi, hukuki bağımsızlığını ve bu bağımsızlığa dayanan bir devlet yapısını hedef tutan (18) ulusal kurtuluş hareketleri, "hem sömürgeliği, hem sömürgeciliği reddeden, hem millet içinde sınıflar tabiyetini, hem milletler arasında iktisadi tabiyet hallerini tanımayan bir nizam olmak zorundadır" (19).

Kapitalizmin emperyalist safhasının bir reaksiyonu olarak tarih sahnesine çıkan (20) ulusal kurtuluş hareketlerinin objektif amaçlarını Şevket Süreyya dörde ayırarak incelemektedir; a) Geri ülkelerin sanayileşmesi, b) Yeni sanayinin bir sınıfın çıkarına açık bira-

(17) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s. 229.

(18) _____, a.g.e., s. 235.

(19) _____, a.g.e., S. 111.

(20) İsmail Hüsrev, "Milli Kurtuluş Devletçiliği III" Kadro, S.19. Temmuz 1933. s. 24.

kılmaması, c) Eski emperyalist kârların bütün milletin çıkarına-devletin elinde toplanması, d) Sınıf mücadelesini tasviye ederek çelişkisiz, bağımsız ileri bir millet düzeninin ikamesi (21). Bu objektif amaçların gerçekleşmesi de Kadroculara göre "iktisadi ve içtimai hayatın yeniden ve planlı bir tarzda kurulmasına" (22) bağlıdır.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin tüm sınıflaşma ve çelişkilerin tasviyesine yönelik olduğunun ayrıntılı bir biçimde işlendiği Kadro dergilerinin, yazarları, geliştirmekte olan ülkelere kapitalizm ve sosyalizm dışında üçüncü bir yol önerirlerken, ulusal kurtuluş mücadelesini vermekte olan ülkelerin her şeyden önce kendilerine özgü bir dünya görüşü, farklı bir ifade ile "cihan-ı telakki tarzı" geliştirmelerinin zorunluluğuna işaret etmektedirler.

"Milli kurtuluş hareketleri eğer asliyetlerini muhafaza etmek ve cihan mukadderatı üzerinde rey sahibi olmak istiyorlarsa, kendi cihan-ı telâkki tarzlarını hem herşeyden evvel bu iki telâkkinin haricinde ve karşısında hem de müstakilen yapmaya mecburdurlar. Aksi takdirde, yani kendilerine düşman olan iki telakkiden birinin ideolojisine saplanıp kaldıkları takdirde, kendi davalarını, hakikaten iki telâkkiden birinden birine rezerv yapmış, yani milli davayı elden kaptırmış olacaklardır" (23).

(21) Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi III" Kadro S. 21 Eylül 1933, s. 8.

(22) İsmail Hüsrev, a.g.m., s. 30.

(23) Burhan Asaf, "Milli Kurtuluş İnkilabının Cihansümul Ehemmiyetini Anlıyan Anlıyana" Kadro, S. 18. Haziran 1933, s. 39.

4. Türk Kurtuluş Savaşının Tarihsel Koşulları
ve Kadrocuların Türk Kurtuluş Savaşına
Atfettikleri Rol

Türk Ulusal Kurtuluş Hareketinin ortaya çıkmasına neden olan tarihsel koşulların en önemli ögesi emperyalizm ve dolayısıyla sömürgeciliktir. Bu ögenin önemini ve etkilerini, bir başka ifade ile Kemalist ideolojinin kaynağı olan bilincin oluşumundaki pay oranını anlayabilmek için onun tarihsel gelişimine bakmak gerekir.

Emperyalizm; sermayeye, endüstri ve sömürgelere sahip sınırlı sayıda ülkelerin sermaye ve endüstriden yoksun gerikalmış ülkeler üstünde kurdukları ve sürdürmek istedikleri sömürü düzeninin adıdır (24).

Yeni kıtaların bulunuşu tutsak alınması, kolay sömürgelerin ele geçirilişi ile başlar emperyalizm. 15. yüzyılın başından 18. yüzyılın sonlarına kadar süren bu ilk dönemde sömürgecilik temelde bir korsan yağmacılığı, bir tutsak avcılığıdır. Bu açık yağmacılık ve ilk sömürgeleştirme döneminde sömürgeci Avrupa'nın ekonomik üstünlüğü, düşünce (ideoloji) hegemonyası, ilk sermaye birikimini sağladı (25). Bundan sonraki dönem 18. yüzyılın sonlarında makinaların bulunuşu ve

(24) Şevket Süreyya, "Emperyalizm Şahlanıyor mu?" Kadro, S. 16. Nisan 1933, s. 8.

(25) Naci Kepkep, "Kadro Hareketi Açısından Kemalist İdeoloji". Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan içinde A.Ü. SBF. Yayın No: 519, Ankara 1983, s. 46.

Üretimde kullanılışı ile başlar. Yüzyıllar süren yağmaların ve kanlı alış verişlerin sayesinde biriktirilen sermaye, makinelerin bulunuşu ile endüstri alanına akmıştır. Söz konusu bu ikinci dönemde, bir ekonomik ve siyasal düzen olarak emperyalizm zorla tüm dünyaya kabul ettirilmeye çalışılmıştır.

Sömürgeci ülkelerde endüstrinin gelişmesiyle birlikte emeğin değeri gittikçe yükselirken, eskiden var olan endüstrisini de giderek yitiren ülkelerde emeğin değeri giderek düştü. Bu ülkelerde daha önceden biriken zenginlikler çeşitli kanallardan sömürgeci ülkelere ekonomilerine enjekte olmaya başladı. Böylece daha önceden elde edilen sömürgelere, siyasal açıdan bağımsız mış gibi gözüken, ekonomik bakımdan bağımlı yarı sömürgeler eklendi (26).

Endüstri devrimi sonucu dünya, makinalara sahip sömürgeci ülkeler ve makinalardan yoksun sömürülen ülkeler olarak, ikiye bölündü. Fakat diğer yandan da, ekonomik ilişkilerin dünya çapında ilişkiler biçimine dnşş, dünyayı ekonomik bir bütünlüğe götürdü. Kurulan bu dünya birliği kendi anti-tezlerini de kendisi yaratıyordu. Sanayileşen ülkelerde bir sanayi işçisi meydana getirerek geleceğin sınıf savaşlarına ortam hazırlamakta idi. Ayrıca, sömürge ve yarı sömürgeler ile metropoller olarak dünyanın ikiye bölünmesi daha önce değin-

meye çalıştığı ulusal kurtuluş hareketlerinin nedenlerini oluşturuyordu. Sömürülen ülkeler netropol ülkele-
rin ucuz hammadde kaynakları ve sanayilerinin ürettikleri tüketim malları için pazar olduklarından bunların paylaşımı ve yeniden-paylaşımı amacıyla yapılan, sömürgeci ülkeler arasındaki savaflara neden olmuştur.

Birinci dünya savaşında temelde böyle bir yeniden paylaşımı savaşı sayılabilir. Osmanlı yönetimide savaşa girerken;

"... ya kapitülasyonlardan, ya diğer iktisadi ve siyasi kayıtlardan bıkkın, yahutta yeni istila tehlikelerine maruz olan bir takım masum milletler" (27).

gibi, hiç olmazsa kapitülasyonlardan kurtuluruz umudu içindeydi. Ancak, Osmanlı hükümetinin kapitülasyonların kaldırıldığına ilişkin açıklamasına ilk karşı çıkan, Osmanlı müttefikleri Almanya ve Avusturya idi.

Bu da, emperyalist ülkelerle sömürülen ülkeler arasındaki ilişkileri göstermesi bakımından oldukça ilginç örnek sayılabilir (28).

Osmanlı devleti, Napoleon savaşları sonrası giderek yarı-sömürgeleşme sürecine girmişti (29). Bu süreç içinde, örneğin Kastamonu'daki kendir endüstrisi, Ankara'daki dericilik ve sof dokumacılığı giderek gerilemiş, uluslararası önemlerini yitirmişlerdi. Türk

(27) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s. 105.

(28) _____, a.g.e., s. 106'daki 2 nolu dipnot.

(29) Naci Kepkep, a.g.m., s. 47.

limanlarından İran ve Arap kentlerine yapılan ticaret giderek azalmış ve önemsiz bir düzeye inmişti (30). 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti sömürge ülke olmadığı halde sömürge ülkelerin ekonomik yapıları ile tam bir özdeşlik göstermektedir. Ülkedeki sınai kapasite tam olarak çökerken, yerel gereksinmeleri karşılamamanın ötesinde herhangi bir önemi olmayan bazı el sanatları kalmıştı geriye. İşte bu nedenlerle Kadrocular Osmanlı Devletini bir yarı sömürge olarak tanımlamaktadırlar (31).

Osmanlı ekonomisi artık giderek yoksullaşan bir tarım ekonomisinden başka birşey değildi. Ülkede zenginleşen tek bir kesim vardı. O da ülkenin önemli liman kentlerinde oturan ve sanayileşmiş ülkelerden gelen tüketim mallarının dağıtımını, hammaddelerinde bu ülkelere gönderilmesini sağlayan "aracılar"dır.

İşte, Türk devriminin, ulusal kurtuluş savaşlarının ilk örneğinin ortaya çıkmasına neden olan tarihsel koşulların çizdiği çerçeve.

Kadroculara göre, Türk devrimi dünya tarihi içinde, o güne kadar eşi görülmemiş, müstesna bir yer kaplayan bir devrimdir;

(30) Şevket Süreyya, a.g.m., s. 7.

(31) Bu konu için bakınız;

Dr. Vedat Nedim; "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına" Kadro, S. 1. II. Kânun 1932, s. 8-11.

Burhan Asaf; "Mübadele'nin Rolü ve Karakteri," Kadro, S. 13. II. Kanun 1933, s. 22-28.

"Müstakil bir millet kalmak şartı ile, ileri, yüksek, verimli, gelirli ve aynı zamanda sınıfsız ve tezadsız bir millet olmak... İşte yalnız inkilabımıza has ana dava budur. Böyle bir dava karşısında bulunan biricik millet, Türk milletidir" (32).

Türk devrimi "çağdaş kapitalizme karşı kutsal bir isyan, onun antitezi ve bir reaksiyonu" (33) dur. Klasik devrimlerin hepsi sınıfsal karakter taşıyan burjuva veya proleter devrimleri iken, Türk devrimi "bir sınıf inkilabı... bir burjuva veya proleterya hakimiyeti" (34) olmadığı gibi aynı zamanda "hem Fransız inkilabına, hem de Rus inkilabına karşı bir reaksiyondur" (35)

Kadrocuların düşüncelerine göre; Türk ulusal kurtuluş savaşını temsil eden, Türk devriminin ana hedefi "İçerde imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir millet yapısı ve dışarıya karşı kayıtsız, şartsız, siyasi iktisadi istiklâl ve bu arada bütün dünya milletleri ile eşit şartlar altında siyasi ve iktisadi işbirliği" (36) dir.

Kadroculara göre; Türk ulusal kurtuluş savaşı emperyalist güçlere karşı hem askeri, hem de ekonomik alanda verilmiş bir savaştı. Savaş sonrası kapitalist sistemi yaşatma veya kapitalist sistem yerine sosyalist

(32) Dr. Vedat Nedim; "Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti" Kadro, S.11. II. Teşrin 1932, s. 19.

(33) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s. 113.

(34) Dr. Vedat Nedim; a.g.m., s. 17.

(35) _____, a.g.m., s. 18.

(36) Dr. Vedat Nedim, "Müstemele... a.g.m., s. 8-10.

sistem kurma çabaları içinde, Türk devrimi yarı- sömürge durumuna düşmüş bir milletin başkaldırma eylemi olarak tanımlanır. Kapitalist sistemi yaşatma çabasında olan ülkelerin bunu ancak sömürge ve yarı sömürge durumunda bulunan ülke halklarını sınırsız ölçüde sömürmek yolunda buldukları belirtilir (36). Bu nedenlerle kurtuluş savaşı ve Türk devrimi yalnızca Türkiye'nin değil, fakat aynı durumda olan bütün ülkelerin bir davası olarak değerlendirilmektedir (37).

Kadro dergilerinde; Türk kurtuluş savaşının, siyasal alanda da bilinen diğer bütün savaşlardan farklı bir anlam taşıdığı vurgulanmaktadır. Burhan Asaf bu konuyu aşağıdaki gibi tahlil etmektedir;

"Milli kurtuluş harbini, müstemlekeciliğin hariçten gelen muavin kuvvetlerine (Yunan Ordusu) ve dahilde takviye etmek istediği muavin kuvvetlere (Saray ve Galata) karşı yapmış ve ihtilallerin hususiyetlerinden biri olan (barricade) mücadelelerine, cephe hallerinin ihtisamlı ebadını vermiştir. Yaptığı muharebenin malûm manada bir muharebe olmadığı, hem muharebenin cereyanı (Türk kadınının, istiklal ve namus cephesine sırtında cephane taşınması), hemde neticelenmesi tarzından (maglup ettiği ordunun siyasi şerefleri yerine, muahedesini yani Lausanne'ı doğrudan doğruya emperyalistler aktetmesi) anlaşılmaktadır" (38).

(37) Cem Alpar, "Kadro Hareketi İçinde Türk Devrimi ve Kemalizm" Türkiye İş Bankası, Uluslararası Atatürk Sempozyumu, (17-22 Mayıs 1981) Yayın No: 254. Bildirilerine Tartışmalar İçinde, Ankara 1983, s. 709.

(38) Burhan Asaf, "Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi" Kadro, S. 8. Ağustos 1932 s. 38-39.

Nitekim, batılı yazar ve bilim adamlarından bazıları da Türk kurtuluş savaşının bu özelliğini kabul etmektedirler (39).

Kadroculara göre Türk devrimi, bir sınıf ihtilali olmadığı gibi kaynağını milliyetçilikten almaktadır. "Türk milli kurtuluş hareketinin yoğurduğu ve şekilleştirdiği, Türk milliyetçiliği kendini hazırlayan ve olgunlaştıran tarihi şartların tabii icabı olarak, a) Dışarıya karşı anti-emperyalist, b) İçeriye karşı anti-kapitalisttir" (40). Bu gerekleri yerine getiren toplumsal düzenin adıda, Kadroculara göre; ulusal kurtuluş hareketlerinin devlet nizamı olan "devletçilik" dir.

Takibeden bölümde; Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen gelişme politikası, Dünya Ekonomik Buhranı, Cumhuriyet Türkiyesinde devletçi iktisat politikaları başlangıcı ve bu bağlamda, Kadrocularda "devlet" ve "devletçilik" irdelenmek amaçlanmıştır.

(39) Giacomo Caretto, "1930'larda, Kemalizm-Faşizm-Komünizm Üzerine Polemikler II" Storia Contemporanea, Eylül 1977. Roma 489-530. Çeviren, Durdu Kundakçı, Tarih ve Toplam Dergisi, S.18 Haziran 1985. İletişim Yayınları, s. 64.

(40) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s. 190.

BÖLÜM III

GELİŞME POLİTİKASI DEVLETÇİLİK VE KADROÇULAR

1. Cumhuriyetin Devraldığı İktisadi Yapı

Onaltıncı yüzyıldan başlayarak, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli bölgeleri Avrupa ile ticari ilişkilere girmişlerdi . İmparatorluğun bütününün Avrupa ile ticari ilişkileri ise ancak 1830'larda yoğunlaşmaya başladı (1) 1830 ların sonuna gelindiğinde Türkiye'nin İngiltere ve Fransa'dan yaptığı ithalat iki kattan fazla artmış ve Bâb-ı Ali'nin 1838'de İngiltere ve daha sonra diğer güçlü Avrupa ülkeleriyle imzaladığı ticaret anlaşmalarıyla bu eğilim daha da güçlenmişti. Böylece "serbest ticaret" yoluyla dünya sistemine katılma süreci başlamış oldu (2). 1838 Ticaret Anlaşması, Osmanlı toplumunu Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinin açık pazarı haline getirirken iç yapı üzerinde de çeşitli etkiler yaratmıştır. Bu anlaşmalar bir yandan ticareti düzenleyip ithalat ve ihracatta gümrük oranlarını düşürürken, bir yandan da Osmanlı hükümetinin elinden ticareti denetlemesine olanak veren haklardan birini alıyordu.

(1) Çağlar Keyder, Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929), Yurt Yalınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 3. Ankara 1982 s. 20

(2) Cem Alpar, Türkiye'nin Planlı Dönemde İmalat Sanayiini Koruyucu Dış Ticaret Politikası A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara 1974, s. 157.

Artık hükümet istediği tacirlere tekel hakları veremeyecekti. Ticaret, merkezi otoritenin siyasi denetimi dışına çıkarılmış ve bütün yabancı tacirler Osmanlı topraklarında serbestçe faaliyette bulunma hakkını elde etmişlerdi. Üstelik, yerli tacirler ticaret vergileri dışında birde iç gümrük ödemek zorunda olduklarından, sadece ticaret vergilerine tabi olan yabancı uyruklu tacirler sonuçta daha az toplam vergi ödeme ayrıcalığını elde etmişlerdi (3). Bu kapitülasyon rejiminin sonuçlarından biri, yerli tacirlerin hemen hemen bütünüyle arka plana çekilip yerlerini ticaret anlaşmalarına taraf devletlerin pasaportunu taşıyan Rum, Ermeni ve diğer Akdenizli tacirlere bırakmalarıydı. Osmanlı vergi ve yargı sistemi dışına çıkan azınlık tüccar, Türkiye ile iş yapan yabancı ticaret firmalarının aracıları haline geldi.

Öte yandan Türkiye'nin bu dönemdeki ithalatı, ihracatından daha büyük ölçüde artmıştı. Bu gelişme Bâb-ı Âli'nin bütçeyi dengeleme zorluklarıyla, 1850'lerde başlayan ağır borçlanmalara yol açmış olması 1838 yılının bu dönüm noktası olma özelliğinin önemli bir göstergesi olarak yorumlanabilir (4). Böylece, pazarda yabancı ticaret sermayesinin hakimiyetinden sonra,

(3) Çağlar Keyder, a.g.e., s. 20.

(4) Bu konuda; IMF Kıskaçında Türkiye, 1946-1980, adlı eserinde Yalçın Doğan, bulunan yeni bir belge ile Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dış borçunun 1854'de değil 1840'da gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

sıra Avrupa para sermayesinin ülkeye yerleşmesine gelmişti. Bununla birlikte, Bâb-ı Âli yirmi yıl içinde, giderek büyüyen borçları ödeyemez duruma geldi. 1870'lerdeki iflasın sonucunda, vergilerin bir kısmını toplayıp sonradan kârlı tütün ticaretini tekeline alan ve devlet adına harcama bile yapabilen Düyun-u Umumiye idaresi kuruldu (5).

Bu dönemdeki paralel bir gelişmede, imtiyaz sahibi yabancı şirketlerce inşa edilen demiryollarıydı. Demiryolu, ulaştığı bölgeye kadar pazar alanını genişletiyor, ürünü ve dolayısıyla vergileri artırıyor. Zaten demiryolları Anadolu'nun iç kesimlerinin potansiyel olarak pazarlanabilir tarımsal artığının harekete geçirebilmek amacıyla inşa edilmişlerdi. Demiryolu, geçimlik-üretim yapan köylülere yeni teknolojileri kullanma olanağıyla birlikte, daha geniş bir pazar getiriyor ve pazarlanabilir artık üretmek için gerekli fiyat özendirisini sağlıyordu (6).

Pamuk, tütün, ve bazı yiyecek maddeleri ihracatın esasını oluştururken, sinai ürünlerin ithal edildiği Osmanlı toplumsal yapısının dış ticareti sürekli açık vermekte idi. 1900 yılından sonraki dış ticaret-dengesindeki görünüm aşağıdaki gibi idi;

(5) Haldun Gülalp, Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 5. Ankara 1983 s. 19.

(6) Çağlar Keyder, a.g.e., s. 21.

**TABLO 4: OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DIŞ TİCARET
DENGESİ (Milyon Kuruş)**

Yıl	Dış Ticaret Açığı	Enedks 1900-01 = 100
1900-01	894	100
1901-02	918	102,6
1902-03	747	83,5
1903-04	685	76,6
1904-05	1089	121,8
1905-06	1169	130,7
1906-07	1279	143,0
1907-08	1555	173,1
1908-09	1299	145,3
1909-10	1630	182,3
1910-11	2048	229,1
1911-12	2015	225,3
1912-13	1963	219,3
1913-14	2024	226,1

Kaynak: DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin
50 Yılı 1973 Ankara.

Tablodan da görüleceği gibi dış ticaret açığı
1902-1904 dönemindeki daralmanın dışında sürekli açık
vermektedir.

1914 yılı dış ticaret istatistikleri gözden ge-
çirildiğinde dış ticaretin yapısı hakkında şu bulgular
göze çarpmaktadır.

TABLO 5: DIŞ TİCARETİN BİLEŞİMİ (1914)

<u>İthalat</u>	<u>İhracat</u>
%59,4 Sanayi ürünleri	%45 Tahıllar
%25 Tahıllar	%38,4 Hammaddeler
%7 Bazı hammaddeler	%13 Bazı mamul maddeler
%8,6 Diğer maddeler	%3,6 Diğer maddeler

Kaynak: DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmesinin 50 Yılı. 1973, Ankara.

İthalatın %59,4 ünü oluşturan sanayi ürünlerinin çoğunluğu tüketim mallarıdır. Örneğin, giyime yönelik maddelerin ithalat içindeki payı %31,1 dir. Yatırım mallarının ithalattaki payı hiç bir zaman %10'u geçmemiştir (7).

Osmanlı İmparatorluğunda, ihraç konusu ürünler pazara doğrudan ulaşabilen büyük toprak sahiplerince ya da küçük köylülerce üretilip ticaret sermayesi tarafından pazarlanmaktadır. Bu çerçevede, gayri-müslim unsurlardan oluşan ithalat-ihracat kesimi, yerli bir sanayi burjuvazisinin gelişimini engellemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete devir olunan sanayi mirası konusunda aşağıdaki tablo fikir verebilir.

(7) DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı. Ankara 1973.

**TABLO 6: SANAYİ İŞYERLERİNİN İKTİSADİ FAALİYET
KOLLARINA GÖRE DAĞILIMI (1915)
(İş Yeri Sayısı)**

<u>İktisadi Faaliyet Kolu</u>	<u>İstanbul</u>	<u>İzmir</u>	<u>Diğerleri</u>	<u>Toplam</u>
Gıda Sanayi	45	23	10	78
Toprak Ürünleri	20	1	-	21
Deri	11	2	-	13
Ağaç İşleri	15	9	-	24
Dokuma	15	8	55	78
Kağıt-Matbaa	44	11	-	55
Kimya	5	8	-	13
Toplam	155	62	65	282

Kaynak: DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin
50 Yılı. s. 37.

1915 yılı sanayi sanayımı sonuçlarına göre, toplam işyeri sayısı 282 dir. Bu 282 işyerininin 155 adedi İstanbul'da, 62 adedi de İzmir'de kurulmuştur. Toplam işletmelerin %55'i İstanbul, %22'si İzmir'de dir. Yani toplam sanayi işletmelerin %77'si iki büyük kentte toplanmıştır. 1915 yılı Osmanlı sanayiinde ortalama işletme büyüklüğü 10 işçi ve 10 beygir gücünün altındadır. Çevirici güç olarak elektrik çok nadir olarak kullanıldığı gibi buharda sınırlı olarak kullanılmaktadır. Özellikleri böylesine geri bir düzeyi gösteren bu sanayi bile geniş çapta yabancı sermaye ve azınlıkların ege-

menliğindedir (8). Yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde var olan sanayi, öncelikle dokuma-giyim (tekstil) ile uğraşan birkaç devlet işletmesi dışında, küçük ve ilkel yöntemlerle çalışan sınırlı sayıdaki kuruluşlarda gıda vb. ürünlerin işlenmesinden ibarettir (9).

2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ana Çizgileri İle Gelişme Politikası

1923 yılına gelindiğinde, Türkiye dokuz yıl savaflara sahne olmuş ve en zengin tarım bölgeleri 1919'dan beri işgal altında kalmıştı. İktisadi çöküntüyü doğuran en önemli faktör işgücü yetersizliği idi. Savaş zayıflığı ve savaş sonrasında azınlıkların kitle halinde göçü, işgücünü üç ila dört milyon kişi arasında azaltmıştı. Bunların çoğu çalışma yaşında olan erkeklerdi. Ülkeyi terkeden azınlıklar, Çukurova ve ülkenin iç kesimlerinden Ermeniler ve Batı Anadolu'dan Rumlar, mülklerini de geride bırakmışlardı; bu ekili toprak alanı içinde önemli bir orandı.

İşgücündeki darlık ve terkedilmiş topraklar 1923 tarım üretiminin savaş öncesinin son normal yılı olan 1913 düzeyinin altına düşmesine neden olmuştu (10). Bundan dolayı savaş bitiminde kurulan yeni yönetimin (Cumhuriyet Yönetimi) iktisadi hayattaki ilk görevi,

(8) Tefrik Çavdar, "Devralınan İktisadi Miras", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları Cilt 4. s. 1058.

(9) Doğan Avcıoğlu, "Türkiyenin Düzeni Bilgi Yayınevi, Ankara 1969 Cilt 1, S. 140-148'den aktaran H. Gülalp, a.g.e., s. 20.

(10) Çağlar Keyder, a.g.e., s. 183.

bu yıkıntının giderilmesi olacaktı. Bunun alacağı biçim ise toplumsal yapıdan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet öncesi savaş döneminde güçlenen kesim ticaret burjuva zisidir. Savaşın yarattığı kıtlık ortamı savaşın finansman için başvurulan enflasyonist politika ile birleşince, karaborsacılık ve spekülasyon çok ileri boyutlara vararak önemli bir ticaret sermayesi birikimine yol açmıştır. Bu konuda Zafer Toprak şöyle yazmaktadır;

"Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı toplumunun geniş bir kesiti savaş spekülasyonu sonucu yoksullaşmış, mülksüzleşmişti. Buna karşılık, pazara dönük üretimde bulunan orta ve büyük toprak sahibi, taşra tüccarı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlığıyla tanınan ve İstanbul'un işesini üstlenen örgütlü esnaf ve "harbzengini" diye adlandırılan, spekülatif girişimleri sonucu kısa sürede servet birikimine giden savaş tüccarı 1914-1918 döneminden kazançlı çıkan kesitleri oluşturmuşlardı" (11).

Birinci Dünya Savaşı döneminde güçlenen müslüman kökenli ticaret burjuvazisi, azınlık kökenli ticaret burjuvazisinin yerini devralmaya adaydır. Geleneksel yapının diğer egemen sınıfı olan eşrafda yitirilme tehdidi altındaki topraklarını korumak amacıyla.

Cumhuriyet yönetiminin, yeni devletin daha kurulma sürecinde iken topladığı İzmir İktisat Kongresi, yeniden inşa ve canlanma sürecini nasıl olması gerektiğini saptamayı amaçlamaktadır. Kongrenin dikkat çekici bir yönü toplantı tarihidir. (Şubat 1923). Lozan görüşmelerinin kesildiği zaman aralığında bu toplantı-

(11) Zafer Toprak, "Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı Finansmanı ve Para Politikası" ODTÜ, Gelişme Dergisi, 1979/1980 Özel Sayısı, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar II. s. 232.

nın yapılarak alınan kararların açıklanması, yeni devletin miteliği konusunda Batı'ya fikir vermek gibi bir amacın varlığını düşündürmektedir (12). Lozan görüşmelerinin kurulmakta olan devletin uluslararası siyasal plandaki konumunu saptama işlevini gördüğü düşünülürse, aynı sırada toplanan İzmir Kongresinin de ülke içindeki toplumsal siyasal dengeleri saptama işlevini gördüğü söylenebilir. Bu çerçevede de Kongre doğal olarak, toprak sahiplerinin ve ticaret sermayesinin egemenliği altında geçmiş ve onların istekleri doğrultusunda kararlar almıştır. Gerçektende "Kongrede oluşan genel çizginin, az sayıda istisnalar dışında, 1931 yılına kadar Cumhuriyetin iktisat politikasına hakim olduğu" söylenilebilir (13).

3. Kurumsallaşma Çabaları (x)

Cumhuriyet yönetimi, Cumhuriyetin ilanı ile başlayarak "genel olarak özel birikim ve özel olarak sanayi kesimindeki özel birikimi uyarmak için, elverişli bir toplumsal, siyasal ve iktisadi ortamı yaratmak ve birtakım doğrudan destekler sağlamak amacıyla" (14) ekonomide düzenleyici kurumsallaşma çabalarına hız verdi.

(12) Z.Y. Hershlag. Turkey the Challenge of Growth, Leiden. E.J. Brill. 1968, s. 17'den nakleden H. Gülalp, a.g.e., s. 22.

(13) Korkut Boratav. Türkiye'de Devletçilik, Savaş Yayınları, Ankara 1982, 2. Yazım 1. Bası, s. 18.

(14) Yahya S. Tezel, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950). Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi. 4. Ankara 1982. s. 206.

(x) Bu Bölüm Yahya S. Tezel'in a.g.e. s. 206-218'den özetlenmiştir.

1920'lerde, birbirini tamamlayan birdizi geniş kapsamlı temel kanunlarla, Türk hukuk sistemi Batı toplumlarına göre çağdaşlaştırılırken, tamamlanmış kapitalist mülkiyete dayanan bir yasa düzeni Türkiye'de yerleştirilmiş oluyordu. 1924 Anayasası özel mülkiyet ve miras haklarını en temel haklar arasında güvence altına aldı. İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanmış Türk Medeni Kanunu'nun 1926 yılında kabul edilmesiyle, Osmanlı hukuk yapılarının taşınmaz mallarda özel mülkiyet rejimiyle bağdaşmayan bütün kalıntıları tasfiye edildi. 1926 ve 1929 tarihli yeni ticaret kanunları, çeşitli usul kanunları ve bu yasalara uygun adalet örgütlerinin kurulmasıyla Türkiye'deki hukuk yapısının batılılaştırılması tamamlandı (15).

Hükümetin, 1920'lerde, ülkeledeki bazı önemli iktisadi çıkar çevrelerinin eğilimlerini yansıtacak, ya da iktisat politikası kararların oluşturulmasına yardımcı olacak yeni örgütler kurmuş olmasında ilginçtir.

1925'te çıkartılan bir kanunla, tüccar ve sanayicilerin Ticaret ve Sanayi Odaları'nda örgütlenmelerine yasal bir zemin sağlandı. Bu odalara üye olma durumu bazı hakların kullanılmasının öngereği halinde getirildiği için, hükümet tüccar ve sanayicilerin iktisadi ve toplumsal örgütlenmelerine önemli bir destek sağlamış oluyordu.

(15) Yalya S. Tezel, a.g.e., s. 207.

1927'de, gene bir yasayla Ali İktisat Meclisi kuruldu. Meclisin yarısı hükümet, yarısı ise Ticaret ve Sanayi Odaları ve diğer meslek kuruluşlarınınca seçilen 24 üyesi vardı. Amacı, araştırmalar yaparak ve programlar hazırlayarak iktisadi gelişmeyi hızlandıracak kararların alınmasına yardımcı olmaktı. Âli İktisat Meclisi, başta Türkiye'nin ödemeler dengesiyle ilgili önemli bir çalışma olmak üzere bir takım araştırmalarla, dönemin iktisat politikasıyla ilgili bilgi ve tartışma zeminini bir ölçüde genişletmeye başladı.

İktisat politikası oluşturmanın bilgi zeminini genişletmek açısından canalıcı önem taşıyan bir başka yenilikde, 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü'nün kurulması oldu. Türkiye nüfusunun kaç milyon olduğunun bile bilinmediği bir ortamda yapılan 1927 Nüfus, Tarım ve Sanayi Sayımları'nın sağladığı bilgiler bütün eksikliklerine karşın, çok değerliydi. İstatistik Umum Müdürlüğü'nün (daha sonraki Devlet İstatistik Enstitüsü) kuruluşundan sonra düzenli olarak yaptığı çalışma ve yayınlar, Türk toplumu ve ekonomisiyle ilgili başlıca sayısal kaynakları oluşturdu.

1928 yılında, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarının birleştirilmesiyle İktisat Vekaleti'nin kurulması da, hükümetin iktisat politikası konularında da daha etkili olmasını sağlamaya yönelik bir arayıştı. Bu bakanlık, özellikle 1929 sonrasındaki politika değişikliklerinde ve 1930'lardaki devletçi uygulamalarda giderek önem kazandı.

Türk ekonomisinin bu kurumsallaşma çabaları ve değişikliklere rağmen, eski iktisadi ilişkiler geçici bir tahribattan sonra yeniden kurulmuştu. Kısaca özetlersek, "Türkiye 1923-1926 döneminde Osmanlıdan devralınan ekonomik yapıda pek değişiklik yapmadan dışa bağımlı yarı-sömürge kapitalizmini sürdürmek durumunda kalmıştır" (16).

1927 yılı Türk ekonomisinde yatırım ve üretimi artırmak için önemli bir girişim yılı olarak kabul edilebilir. Çünkü anılan yıl "özel sanayi işletmelerine geniş çapta muafiyet ve imtiyazlar veren 1913 yılında kabul edilmiş olan geçici kanunun genişletilmiş hali olan Teşvik-i Sanayi Kanunu" (17) çıkarılmış ve bu kanun ile ulusal sanayinin kurulabilmesi için özel sektöre önemli kolaylıklar getirilmişti.

Bu kanun ile vergi bağışıklıkları yanında getirilen teşviklerin en önemlileri özel sektöre belli alanlarda tekel kurma yetkisinin verilmesi ve %10 pahalıda olsa yerlisi bulunduğu ithal malı kullanımının yasaklanmasıdır. 1929 yılında ise gümrük vergilerinin artırılması konusunda Lozan anlaşmasının getirdiği kayıtla-
ma son bulduğundan yerli sanayiye korumaya yönelik bir tarifeyi yürürlüğe koymak mümkün olmuştur (18).

(16) Gülten Kazgan, "Türk Ekonomisinde 1927-35 Depresyonu, Kapital Birikimi ve Örgütlemeler" Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu, Bildiriler- Tartışmalar, İstanbul 1977, s. 240.

(17) DİE, a.g.e., s. 148.

(18) Cem Alpar, "Kadro Hareketi İçinde Türk Devrimi ve Kemalizm" Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981). Bildiriler Tartışmalar, Ankara 1983. s. 714-715.

4. Sanayileşme Pratiğinde "Devlet-Özel" Tartışması ve Kadrocular

Gerçekte 1923' den Devletçiliğin ilke olarak benimsendiği döneme kadar geçen sürede iki amaç gerçekleştirilmek istenmişti. Bunlardan biri milli sanayici ve tüccar yaratma ve bunlar aracılığıyla milli sermaye birikiminin artırma, diğeri ise Osmanlı devletinden arda kalan ve sanayileşmeyi önleyici engelleri (yabancı şirket ve bankalar, gümrük imtiyazları gibi) kaldırmaktı. Bir yandan millileştirme çabaları, diğeryandan milli şirketleri teşvik gayretlerine rağmen 1929 yılında yabancı ve yerli şirketlerdeki sermaye birikimi önemli boyutta artırılmamıştır. 1920 yılından itibaren milli bankalarda tasarruf hesabı hızla artmakla beraber bu birikim ticaret sermayesinden sanayi sermayesine geçici oluşturacak yoğunlukta değildi.

Gümrük vergilerinin ise 1929 yılına kadar değiştirilmemesi hem devlet için gelir kaybı yaratırken, hem de ithalattaki serbestlik yerli sanayinin dış rekabet nedeniyle kurulmasını önlüyordu (19).

1930 yılında Dünya Buhranı'nın etkileri Türkiye'de de şiddetle yaşanmaya başladı. Buhran'ın Türkiye'deki en önemli sonuçlarından biri, dış ticaret hadle-
rindeki bozulma, ikincisi ithalat hacmindeki ani daralma, üçüncüsü ise hükümetin bütçe gelirlerinin cari de-

ğerindeki önemli düşüştür (20). Bu yılda, Türk Ekono-
misi Dış Dengesi %50 açık veren ve halâ temel sanayini
kuramamış bir ekonomi görünümünde idi. Farklı bir ifa-
de ile özel teşebbüsün geniş biçimde teşvikine rağmen
sonuçlar yetersiz kalmış, özel kesime dayalı kalkınma
deneyimi başarılammıştır.

Bu noktada; Kadrocular çözüm olarak "Sanayinin
devlet eli ile kurulması"nı önermektedirler. Özelteşeb-
büs "... rolünü yapmış bir aktör gibi sahneden çekilir-
ken, yerini devlet ... teşkilatına bırakacak" (21) tır.
Vedat Nedim; özel teşebbüsün iktisadi hayattaki rolü-
nün ağırlıklandırılması ile sınıflaşma ve sınıf müca-
delelerinin doğmasına neden olacağı cihetle şöyle yaz-
maktadır.

"İktisat hayatının ağırlık merkezi hususi te-
şebbüs olan memleketlerde sınıfların ve bu sını-
flar arasında çarpışmaların doğmasına mani
olacak bir mucize daha henüz keşfedilmemiştir" (22)

çünkü;

Ferdiyetçi himayecilik siyaseti millet içinden
küçük bir zümrenin, devlet himayesi sayesinde
zoraki sanayici olmasını istihdaf eder. Yani
bir sınıflaşmaya yol açar" (23).

Kadroculara göre özel teşebbüs Türkiye ekono-
minin her alanında iflas etmiştir. Tarım sektöründe

(20) Yahya Sezai Tezel, a.g.e., s. 216.

(21) Dr. Vedat Nedim, "Değişen Cihan Münasebetleri İçinde Türkiye"
Kadro S. 5. Mayıs 1932, s. 18.

(22) _____, "Devletçilik Yolunda Aydınlik" Kadro, S. 23. II. Teşrin
1933. s. 15.

(23) _____, "Sanayileşme Davası" Kadro S. 24. I. Kânun
1933, s. 18.

özel teşebbüs ilkel ve geleneksel teknikten kurtulamadığı için rekolte düşüktür. Tarım sektörüne de diğer sektörlerde olduğu gibi Devlet elinin girmesinden yana olan Kadrocuların bu konuda ki fikirlerinin iyi bir özetini kanımca şu satırlarda bulmak mümkündür;

"Türkiye'de hususi teşebbüs prensibine dayanan ziraat istihsal işlevi, umumiyet üzerine geri teknikli, az verimli ve kârsızdır. Bunun da sebebini sadece ziraatimizin bilgiye değil ananeye dayanmasında aramalıyız(...) Ferdin mev um hürriyeti namına, Türk ziraatine Devlet eli ve Devlet iradesi ile ileri tekniğin rasyonel ziraat usullerinin girmemesini istemek hem ferdin hakiki hürriyeti hesabına, hem Türkiye'nin iktisadi kuruluş ve kurtuluşu hesabına en koyu bir irtica olur" (24).

Ticaret, özellikle dış ticaret üreticilerin ve tüketicilerin ve aynı zamanda da toplumun aleyhine işlemekte bir istismar cihazı olarak kullanılmaktadır. "Gerek ithalatta, gerekse ihracatta büyük ticaret hemen umumiyet üzere, yabancı ve gayri milli unsurların hakimiyeti altındadır. Bu itibarla ticaret kanalı ile yapılan sermaye terakümleri memleketimizde kalmıyor. Gayri milli olan ticaret, Türkiye'nin yarı müstemleke devrindeki vasfını muhafaza etmektedir" (25).

Kadrocular, özel kesim sanayiinin bütün himaye ve teşviklere rağmen bir montaj sanayii olmaktan öteye gidemediklerini belirtirken, söz konusu o dönem mon-

(24) Dr. Vedat Nedim; "Biz de Hususi Teşebbüsün Zaferi" Kadro, S. 13. II. Kânun 1933, s. 12.

(25) _____, a.g.m. s. 15-16.

taj sanayisininde; ilkel teknik, şiddetli rekabetten doğan hileli imalat, çok sınırlı yatırım ve yüksek maliyet gibi özellikler taşıdığını eklerler.

"Bugün Türkiye'deki sanayi müesseselerinin büyük bir ekseriyeti tufeyli müesseselerdir. Hammaddesini yarı işlenmiş ve hatta çok kere tam işlenmiş bir halde yabancından getiren ve bu yarı işlenmiş malların şeklini basit bir ameliye ile değiştirerek ve tam işlenmişleri ise ticarete sevkolunabilir bir hale getirerek "sanayicilik" vasfına hak kazandığını sanan ve bu yüzden Devletten himaye gören ve bunuda azımsayarak daima daha fazla istiyen bir zümre(..)Hiç bir kontrol tabi tutulmadan yapılan himaye, Türkiye'de geri teknikli bir küçük esnaf sanayinin türemesine sebep olmuştur" (26).

Kadrocular Türkiye'nin "ferdiyetçi bir iktisat nizamını gittikçe ikinci plana ve devletçi bir iktisat nizamını da gittikçe birinci plana almak" (27) zorunda olduğunu, ilk sayılarından itibaren yayın hayatları boyunca işlemişlerdir. Bu zorunluluğun yirminci yüzyılın bir zorunluluğu olduğunu ise;

"XX. asırda "fert", bilhassa Türkiye gibi memleketlerde, ancak teşkilat içinde ve bir planlı faaliyet içinde bir kıymet ifade ediliyor. Çünkü, XX, asır yüksek ve ileri teknik asrıdır. Yüksek ve ileri teknik ise ancak teşkilatlanmış bir cemiyet ve planlı bir iktisat hayatı ister" (28) diyerek bir ölçüde telif etmeye çalışmaktadırlar.

(26) Dr. Vedat Nedim, a.g.m. s. 19.

(27) Burhan Asaf, "İnkilabımız ve Hilafet" Kadro S. 1. II. Kânun 1932, s. 39.

(28) Dr. Vedat Nedim, "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına 2" Kadro, S. 2, Şubat 1932, s. 13.

5. Dünya Ekonomik Buhranı ve Kadrocuların Yorumu

Açık bir ekonominin dünya ekonomisine bağlantı şeklini değiştirmeden büyümesi, yeniden ihyası veya gelişmesi, ancak dünya ekonomisinin tümünün büyümesi ile mümkün olur. Özellikle tarımsal ihracatın artması, fiyatların elverişli olması, dışardan sermaye ve kredinin gelmesi, ancak merkez ülkelerdeki ekonomik büyüme sürdürdüğü müddetçe beklenir. Batı ülkelerinde (Avrupa ve ABD'de) bu büyüme 1926 dan sonra yavaşladı ve 1929'da durdu. Bu yıldan sonra dünya ekonomisi İkinci Dünya Savaşına kadar sürecek bir buhran dönemine girdi. Dünya ticareti azalmaya başladı. Tarımsal fiyatlar düştü, ticari kredi bulunamaz oldu, yabancı sermaye akımları durdu.

Krizin gelmesiyle beraber o zamana kadar kendiliğinden işlediği izlenimini veren piyasa mekanizmasının artık durduğu anlaşıldı. Yalnız Türkiye'de değil hemen tüm ülkelerde kriz şaşkınlık yarattı, politik değişikliklere yol açtı ve her ülkede devlet politikasının ekonomiyi daha yakından yönlendirmesine neden oldu (29).

1929-1933 döneminin bütün ülkelerde yoğun doktrin tartışmalarına sahne olduğu görüldü. Bir yandan piyasa mekanizmasının ayakta tuttuğu sosyal dengeler

(29) Çağlar Keyder, "Kriz Üzerine Notlar" Toplum ve Bilim, Yaz 1981. S. 14. s. 26.

sarsılırken, bir yandan da klasik kapitalizmin serbest piyasa ideolojisi s pheyile karşılanmaya başlamıştı. İtalya ve Almanya'da faşistler, ABD'de de mühendisler Brezilya'da Vargas'cı Pop listler, Türkiye'de Kadrocular çeşitli nedenlerle piyasa doktrininin terk edilmesini savunuyorlardı (30).

1929-1932 döneminde ABD'de tarımsal olmıyan fiyatlar  tce bir kadar buna mukabil tarımsal fiyatlar yarından fazla düşme göstermiştir.

Tarımsal fiyatlarla sinai fiyatlar arasındaki bu farklılık krizin esas olarak en göze çarpan çizgilerinden biridir. Malların satılamaması ve fiyatların düşmesi sonucu sinai işletmeler çiftçilere nazaran kendilerini yeni pazar koşullarına üretimi kısıarak daha çabuk adapte ettiklerinden sanayi kesimindeki fiyat d şuşleri tarım kesimi fiyatlarına nazaran daha az olmuştur (31).

Tarım kesiminin belirleyici öneme sahip olduğu Türkiye'de Dış Ticaretteki göreli fiyat ilişkilerinin ülkenin aleyhine dönmesi nedeniyle, iç ticaret hadlerinde de 1930 yılında tarım aleyhine %30 oranında bir bozulma ortaya ıktı. Yani tarım ürünlerinin satın alma gücü %30 azaldı (32).

(30) ağlar Keyder, "İktisadi Gelişmenin Evreleri" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletiişim Yayınları, C. 4, ř. 1068.

(31) Jacques N re, "1929 Krizi", ev. Prof. Dr. Namık Toprak, A.İ.T.İ.A. Yayın No: 134, Ankara 1980, s. 76.

(32) Yahya S. Tezel, a.g.e., s. 216.

<u>Yıllar</u>	<u>İthalat Malları Fiyat Endeksi</u>	<u>İhracat Malları Fiyat Endeksi</u>
1913-1914	100	100
1927	175	125
1928	173	124
1929	171	118
1930	149	85

Kaynak: Dr. Vedat Nedim "Niçin ve Nasıl Sanayileşmemiz Lazım)" Kadro S. 6 Haziran 1932 S. 15.

Dünya iktisadi buhranının Türkiye'ye yansımalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilecek yukarıdaki tablonun yorumunu da Dr. V. Nedim aşağıdaki gibi yapmaktadır;

"... bu Türkiye iktisadiyatının dünya piyasasına olan tabiyeti gittikçe artıyor demektir. Türkiye ithalat emtiasını ödeyebilmek için gittikçe daha fazla kıymette ihracatı yapmak mecburiyetindedir... Halbuki, gittikçe daha fazla ihracat yapmak hariç piyasaların alım kabiliyetine bağlıdır. (Oysa) Biliyoruz ki dünya ticaret hacmi gittikçe daralıyor ve hariç pazarlar gittikçe kapanıyor" (33).

Nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan Türkiye için iç ticaret hadlerinin aleyhe dönmesi olayı genel bir yoksullaşma olarak yorumlanabilir. Büyük Buhranın Türkiye üzerindeki etkileri, hükümetin iktisat politikasında sanayileşmeyi hızlandırmaya yönelik yeni bir içerik oluşturmasını olumlu yönde etkiledi denilebilir.

(33) Dr. Vedat Nedim, "Niçin ve Nasıl Sanayileşmemiz Lazım?" Kadro, S. 6. Haziran 1932, S. 15.

Araştırma sırasında, Kadroları tararken, hemen hemen her sayısında "Cihan Buhranı" ile direkt ve indirekt ilgili çok sayıda makaleye rastladım. Taramalar sırasında vardığım genel kanı; Kadrocuların dünya ekonomik buhranını farklı bir biçimde değerlendirdikleridir.

Kadrocuların değerlendirmesine göre; dünyanın geçirmekte olduğu iktisadi buhran bir alelade, sıradan bir buhran değildir. Şevket Süreyya Aydemir, İnkilap ve Kadro adlı eserinde; bugün dünya buhranı denilen durumun, klasik manada iktisadi buhran anlamı ile ne nitelik, nede yön bakımından benzerliği ve beraberliği yoktur derken, klasik manası ile iktisadi buhranı şöyle tanımlamaktadır;

"Klasik manası ile iktisadi buhran; iktisadi faaliyetleri kontrolsüz işliyen, liberal, fakat ileri bir toplumda, makineler ve üretimdeki düzensizlik, hulasa üretimle tüketim gücü arasındaki orantısızlıktan gelen ve zaman zaman kendini gösteren periyodik bir haldir" (34).

Bununla birlikte, dünya "sadece periyodik ve klasik bir iktisat buhranı değil, derin bir yapı değişimi geçirmektedir (35).

Kadrocularca 1929 iktisat buhranı, liberal-kapitalist sistemin başkalaşmasıdır.

(34) Şevket Süreyya Aydemir, İnkilap ve Kadro, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ocak 1968, s. 62.

(35) _____, a.g.e., s. 66.

"... buhran denilen şey, bir taraftan metropollerdeki sanayi kesafetine, diğer taraftan metropollerdeki bu sanayi kesafeti hesabına müstemleke ve yarı müstemlekelerle iktisaden tabi memleketlerin istismarına istinat eden muassır iktisat nizamının bir bünye istihalesidir" (36).

İktisadi buhranın objektif konusunun, halihazır hakim olan "haksız ve adaletsiz bir cihan nizamının tasfiyesi" (37) olduğunda birleşen Kadro yazarları, Türkiye ve benzeri ülkelerde bağımsız iktisat politikaları oluşturmak için buhranı bir fırsat olarak görmektedirler.

".... buhran bünyeleri dağılmaya yüz tutan büyük sanayi memleketleri için bir ızdırıp, fakat kendi milli iktisat sistemlerini bulabilmeleri ancak bu müesses sanayi hegemonyasının tasfiyesine bağlı olan birim gibi memleketler için sadece bir "doğum ağrısı"dır. Siyaseten olduğu kadar iktisadende müstakil bir Türkiye'nin teessüs edebilmesi için garpta "buhran" denilen şeyin biraz daha devamı ve biraz daha derinleşmesi lazımdır. Çünkü bizim ve bize benzer memleketlerin iktisadi inkisafı, garptaki sanayi buhranının baş amillerinden biridir" (38).

Şevket Süreyya, Kadro'nun 17. sayısında, Ahmet Hamdi (Başar) beyin İktisadi Devletçilik isimli kitabını analize tabi tutup incelediği "İktisadi Devletçilik" yazısında "cihan buhranının telakkisi" konusunda Ahmet Hamdi Bey ile hemfikir olduklarını kaydederken şöyle demektedir;

(36) Şevket Süreyya, "Kadro ve İzvestiya" Kadro, S.6. Haziran 1932, s.46.

(37) Burhan Asaf, "Makina Medeniyeti" Kadro S. 7. Temmuz 1932, ş. 31.

(38) Şevket Süreyya, "Geri Teknik ve Say'n Sefaleti" Kadro. S. 6. Haziran 1932, s. 11.

"... , metropollerde yani büyük sanayici ve müstemlekeci memleketlerde fabrikalar kapanırken buralarda fabrikalar açılıyor. Bu memleketlerin bütün menfaatleri buhranın derinleşmesin de ve müzminleşmesindedir. Çünkü bunlar esasen kendi milli kurtuluşlarını yapmak suretiyle buhranın bizzat âmili olmuşlardır. Ve bu kurtuluşlarının tamamlanabilmesi müstemlekeci memleketlerdeki buhranın devamına ve derinleşmesine bağlıdır. "Buhran onlar için bittiği yerde bizim için başlamış demektir". Bu fikri tamamiyle bizim fikrimize uygundur" (39).

Devletin dış ticaretteki müdahaleci rolü ve dolayısıyla denetiminin artması ve dış ticaretin tahsis sistemi ile yürütülmesinin gereksiz ithalatı önleyerek eşitsiz mübadele ile ortaya çıkan sömürüyü ve dış ticaret açıklarını önleyebileceğini savunan Kadrocular, dünya iktisadi krizinin bu sonucu doğurduğunu aşağıdaki satırlarla açıklamaktadırlar;

"Buhran ile beraber hemen her memleket için tediye muvazenesi ile ticaret muvazenesi birinci derecede ehemmiyet kazanmıştır. Ve hemen her memleketin para politikası her iki muvazenenin gayet sıkı bir surette kontrolünü emreylemiştir. Fakat bu iki muvazeneye yapılan müdahaleler serbest ticareti ortadan kaldırmakta geçikmemiştir" (40).

Kapitalist ekonminin kendi işleyiş mantığından ve yapısından ileri gelen nedenlerle, periyodik olarak bunalımlara sürükleneceğini ilk gösteren ve bu nedenlere dayanarak bunalım sorununu çeşitli yönlerden ilk

(39) Şevket Süreyya, "İktisadi Devletçilik" Kadro, S. 17. Mayıs 1933. s.40.

(40) Burhan Asaf, "Planlı Dış Ticaret ve Dış Ticaret Ofisleri" Kadro S. 28. Nisan 1934, s. 27.

inceleyen iktisatçı Marks (41) olmasına rağmen, Kadro yazarları; dünya ekonomik buhranını değerlendirdikleri yazılarında Marksist yorumun buhranların nedenlerini açıklamak konusunda yetersiz kaldığını ve hatta Marks'ın tarih tarafından haksız çıkartıldığını belirtmektedirler. Bu bağlamda Kadrocular;

"Kendi hammaddesini kendi işlemeğe başlayan müstemele... işte cihan buhranını, devrevi ve geçici bir buhran olmaktan çıkan ve cihan iktisadiyatına yeni bir istikamet verecek olan büyük kuvvet ... Tarih, Marks'ı tekzip etmiştir" (42).

Çünkü;

"Bu buhran, kendinden evvelkilerden tamamıyla farklı olacak; A) Serbest mübadele rejimini, B) Piyasadaki otomatiklik nazariyesini (Piyasanın kendi illetlerinden kendi kuvvetleri ile kurtulması, C) Para esasını, D) Devletin devlet kalması ve iktisadi işlere müdehalede bulunmaması, prensiplerini yıkmıştır" (43).

Kadrocular son sayılarında, dünya-iktisadi buhranını Türkiye'de ilk ve en iyi analiz edenlerin kendileri olduğunu belirtirken dünya büyük buhranı ile ilgili genel değerlendirmeyi şöyle yapmaktadırlar;

"Cihan buhranı bir yandan sosyalizm ile kapitalizm bir yandan metropoller ile açık pazarlar (müstemelekeler ve yarı müstemelekeler) arasında bir iştirak sahası yaratmıştır. Öyle ki, buhran yıllarını iyice tetkik edersek görürüz-

(41) Mehmet Selik, 100 Sorudan İktisadi Doktrinler Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1974, s. 342.

(42) Dr. Vedat Nedim, "Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran" Kadro S. 18. Haziran 1933, s. 24.

(43) Burhan Asaf, "Cihan Buhranı Bittimi?" Kadro, S. 10. I. Teşrin 1932, s. 29.

rak bazı başka etkenlerde sayılmaktadır; 1) Batı'daki ekonomik düşüncenin değişmeye başlaması; 2) Sovyetler Birliğindeki planlama deneyimin etkisi; 3) Özel kesimin o döneme kadarki başarısızlıkları; 4) Lozan Antlaşmasının gümrük tarifelerine ilişkin sınırlamasının son bulması; 5) Büyük bunalım (46).

Genç Cumhuriyet içinde bulunduğu, geri tarım toplumunu sanayileşme yönüne hızla itebilecek sermaye birikiminden, özel teşebbüs dinamizminden tamamen yoksundu. Ekonomik alandaki zayıf yapı 1929 bunalım ile karşılaştığında, buhranın ilk belirtileri siyasal ortamı da etkilemiş ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın simgelediği bir muhalefet akımı yaratmıştır. Gerek ekonomik ve gerekse siyasi yapıda başgösteren ciddi sarsıntılar, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ve hükümetin, ekonomik politikasını somut koşullar göz önüne alınarak yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur (47).

1930'lu yıllar boyunca az ya da çok, fakat iki çizgi halinde süren "liberalizm-devletçilik" tartışması, esas itibariyle Türkiye açısından yeni bir tartışma değildir. Bu tartışma aslında II. Meşrutiyet'ten itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde geniş ölçüde mevcuttur. İttihat ve Terakki iktidarı döneminde önce-

(46) Ergin Günçe, "Early Planning Experiences in Turkey", ilkin S. and İnanç E. (eds) Planning in Turkey, M.E.T.U. 1967'den aktaran H. Gülalp, a.g.e., s. 28.

(47) Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 11, Ankara 1986, s.20.

likleri ağır basan "liberalizm"den sonra, özellikle I. Dünya Savaşı sırasında devletçilik eğilimi ağır basmıştır (48).

1923-1929 dönemini liberal diye nitelendirmek yaygındır. Ancak liberalizm genel olarak anlaşıldığı gibi, devletin ekonomiye müdahalesinin mümkün olan en alt düzeyde tutulmasını ifade ediyorsa, bu döneme liberal demekle bazı ciddi yorum hatalarına yol açılmış olunur. Çünkü 1923-1929 yılları devletin özel sermaye birikimi lehine çeşitli dolaysız müdahaleler yaptığı bir dönemdir.

Bir yeniden arayış (49) ya da himayecilik dönemi (50) olarak kabul edilen 1929-1932 yıllarında, liberal ekonomik politika terkedilmekte ve müdahaleci eğilimler ağırlık kazanmaktadır. Ancak özel girişime duyulan yakınlıkta bir soğuma olmamıştır denilebilir. Aslında, Cumhuriyet döneminde, özel girişimin desteklenmesi anlamında liberal ekonomi anlayışı hiç bir zaman tamamen terkedilmeksizin ama bazı düzenlemelere tabi tutulacak, devletin ekonomide özellikle sanayi alanında müdahalesi gittikçe genişlemiştir. Bir anlamıyla

(48) Bu konuda geniş bilgi için; Zafer Toprak, Türkiye'de "Milli İktisat" (1908-1918) Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi Ankara 1982.

(49) Çağlar Keyder, "İktisadi ... a.g.m., s. 1068.

(50) Korkut Boratav, "1923-1929 Yıllarının İktisat Politikası Açısından Dönemlendirilmesi" Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar, İstanbul 1977, ss. 44.

devletçilik, Cumhuriyet Türkiyesinde kapitalist sermaye birikiminin özel bir yolu olarak tezahür etmiştir (51).

Devletçilik, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın resmi belgelerinde tanımlanmakla beraber, aslında Cumhuriyet Halk Fırkası, devletçiliği ilk kez, 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkasına karşı İsmet İnönü aracılığıyla savunmuştur.

İsmet Paşa, 30 Ağustos 1930 da, Ankara-Sivas demiryolu hattını açarken pragmatik bir yaklaşımla ve "mutedil" nitelemesiyle devletçiliği benimsediğini aşağıdaki gibi açıklamıştır;

"Liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlıyacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevkeden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fıtrî temayülüdür. Memleketin ihtiyacı için herkes ve her yer hazineden çare arar(..) Mutedil devletçi olarak halkın temayülatına ve metalibine yetişemiyoruz diye kusurluyuz. Devletçilikten büsbütün vaz geçip her nimeti sermayedarların faaliyetinden beklemeğe sevk etmek bu memleketin anlıyacağı bir şeymidir?" (52).

Bu konuşmadan yaklaşık üç ay sonra 18 Kasım 1930 günü, Mustafa Kemal başkanlığında üst düzeydeki yöneticilerden ve teknokratlardan oluşan bir heyet, ülkenin içinde bulunduğu iktisadi ve sosyal koşulları yerinde saptamak üzere yirmi ili kapsayan bir geziye çık-

(51) Korkut Boratav, Türkiye'de Devletçilik, Savaş Yayınları 2. Yazım 1. Basım, Ankara 1982, s. 2.

(52) H. Melzig, İnönü Diyorki, Ülkü Basımevi, İstanbul 1946, s. 164'den aktaran Cemil Koçak, a.g.e., s. 21.

tılar. Yurt gezisi boyunca, iktisadi sorunlar ve çözüm yolları tartışıldı. (53).

Tedricen radikal bir iktisat politikası değişikliğinin gereği hissedilmeğe başlamış ve "devletçilik" Milli Eğitim Bakanlığı'nın 7.IX.1931 tarihli kararıyla, orta okullar için ders kitabı olarak basılan "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" isimli kitabınının 59. sayfasında şöyle tanımlanmıştır.

"Bizim takip ettiğimiz Devletçilik ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha, ve memleketi mamuriyete erdirtmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde bilhassa iktisadi sahada devleti fiilen alakadar etmektir" (54).

Aynı yıl yani 1931'de yapılan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk programında (II. kısım Ç Fıkrası) ise devletçilik yukarıdaki tanımın son cümlesi değiştirilecek aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde, milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirtmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadi sahada Devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır" (55).

(53) Ahmet Hamdi Başar; Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye A.İ.T.İ.A. Yayın No: 155. 2. Basım, Ankara 1981, s. III.

(54) Afet İnan, Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933, T.T.K. Yayın XVI. Seri-S. 14. Ankara 1972, s. 23.

(55) Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde TEK PARTİ YÖNETİMİ'nin Kurulması (1923-1931) Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 1, Ankara 1981, s. 448.

Özet olarak söylemek gerekirse; 1932-39 döneminde uygulanan politikaları diğer unsurlarıyla birlikte milli bir sanayileşme çabası olarak yorumlamak (56), fakat 1920 lerde benimsenmiş olan kapitalist gelişme stratejisinin alternatifi olarak almamak gerekir (57). Özel şartların zorladığı devletçilik, aslında, kapitalist gelişme stratejisinin içinden türetilmiş bir politika sayılabilir. Denilebilirki, 1923-1931 ve 1932-1939 dönemleri kapitalist gelişmeye yönelmiş, geri kalmış, fakat siyasi bağımsızlığa sahip bir ülkede XX. yüzyılın başlarında izlenebilecek iki alternatif yolu temsil eder (58).

Özellikle sanayi burjuvazisinin 1930'larda güçlenmiş olması şaşırtıcı değildir. İlk iki üç yıl dışında uygulanan yeni politika hiç bir şekilde özel girişimciyi iktisadi faaliyetlerden uzak tutmamıştır. Aksine, kontrol, teşvik anlamında olmuştur. Böylece, kapitalist dünya ekonomisi tarihin en ağır bunalımını yaşarken, Türkiye ekonomisi korumacı ve devletçi politikalar sayesinde anlamlı bir birikim ve sanayileşme temposu gerçekleştirebilmiştir (59).

(56) Korkut Boratav, a.g.e., s. 114.

(57) Yahya S. Tezel, a.g.e., s. 221.

(58) Korkut Boratav, a.g.e., s. 3.

(59) Hikmet Özdemir, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı; Yön Hareketi, Bilgi Yayınevi. Ankara Aralık 1986, s. 35.

7. Kadrocuların "Devlet" ve "Devletçilik" Üzerine Düşünceleri

Kadrocularda devlet, bütünü içeren bir kategori olarak ele alınmaktadır. Bu bütünlüğü Durkheim ya da Ziya Gökalp'te olduğu gibi toplumu organik bir bütün olarak gören "dayanışmacılık" (solidarizm) ile değil, toplumun iç ve dış çelişkilerinin yorumuna dayanarak temellendirmektedirler.

Devletin tanımında da "tarihsel maddecilik" ve "tezatlar mantığı"ndan hareket etmekte olduğu iddiasında olan Kadroculardan İsmail Hüsrev'e göre Devlet olgusunun doğuşu aşağıdaki gibidir.

"Devlet, cemiyette menfaat farklılaşmalarının doğması ile teessüs etmiştir. Cemiyetin birbirine zıt menfaat gruplarına ayrıldığı yerlerde Devlet bir iktidar cihazı halinde muayyen menfaatlerin hamili ve mümessili olarak sahneye çıkıyor. İçtimai tezatların vücut bulmadığı devirlerde Devlet müessesine de tesadüf edemiyoruz. Binaenaleyh Devlet, içtimai menfaat ayrılıklarının bir muhassalasıdır ve bu ayrılıklar sayesinde yaşamaktadır(...) Devletin teessüsü şahsi mülkiyetin umumi mülkiyetten differansiye olmasıyla başlar" (60).

Çalışmanın ikinci bölümünde açıklamaya çalıştığım; Kadroculara göre kapitalist gelişmenin dünya genelinde sömüren ve sömürülen ülkeler arasında yarattığı gelişki, sömürülen ülkelerde bu gelişmenin sınıflaşmayı engellemiş olması olguları, ulusal kurtuluş hareketleriyle çözümlenirken yeni bir Devlet tipi yaratılacaktır.

(60) İsmail Hüsrev, "Milli Kurtuluş Devletçiliği I" Kadro, S. 18. Haziran 1933, s. 27.

Bu noktada Dr. Vedat Nedim şöyle demektedir;

"Her inkilap, yeni bir Devlet tipi yaratma ve kurma savaşıdır... Cihanda müstemlekeci ve müstemleke milletler tezadının tasfiyesi tarihini Türk inkilabı açmıştır. O halde inkilap Türkiyesinin Devleti, ne Fransız inkilabının doğurduğu bir Burjuva Devleti, ne de komünist inkilabının kurduğu bir Proletarya Devleti olabilir. Yeni Türk Devleti; geri teknikli bir yarı müstemleke milletinin, millet olarak hem iktisaden, hem siyaseten kurtuluşu davasının tarihte ilk mümessilidir" (61).

Kadrocular, Devlet konusunda giriştikleri kuramsal açıklamayı belirli bir noktaya kadar sürdürdükten sonra, sorunu mekanik bir yoldan çözmeye çabasına girmektedirler. Bunuda "tezatlar mantığını" kullanarak yaptıkları kanısındadırlar. Kadroculara göre yeni çelişki yeni bir devlet tipi doğuracaktır. Sınıflardan bağımsız yeni bir devlet tipi;

".... O (Milli kurtuluş devleti) liberal demokratik Devletin tarihi bir reaksiyonu ve(.) hem siyaseten, hem iktisaden müsavi haklı ve sınıfsız milletler devrinin Devlet tipi olacaktır" (62).

Cumhuriyet Halk Fırkası'sın 1931 programında "Devletçilik" ilkesinin yer almasından yaklaşık bir yıl sonra yayın hayatına başlayan Kadro dergilerinde yer alan görüşler çerçevesinde "devletçilik; Türk inkilabının ayrılmaz bir parçası ve ulusal kurtuluş savaşı geçirmiş ülkelerin iktisadi kalkınma hamlelerinin vazgeçilmez bir unsuru" olarak telakki edilmektedir.

(61) Dr. Vedat Nedim, "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir" Kadro, S. 15. Mart 1933, s. 13.

(62) Şevket Süreyya, "Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları" Kadro, S. 29, Mayıs 1934, s. 11.

"Türk Milli Kurtuluş hareketinde devletçilik bu hareketin doğrudan doğruya maddi bünyesinden ve tarihi kanuniyetlerinden gelen bir şeydir. Yani doğrudan doğruya maddi şartların ve zaruretlerin emri ve ifadesi olan bir tabii kanundur. Birim irademiz haricinde, hatta belkide bizim irademize rağmen teşekkül eden objektif bir fikir ve madde hareketinin ta kendisidir" (63).

Türk inkilabının varlık veya yokluk davası olarak gördükleri, ileri teknikli, sanayileşmiş ve sınıfsız-tezadsız bir toplum yaratmanın yolu, Kadrocularca; kökleri Türk milliyetçiliğinde yatan devletçilikten geçmektedir. "Türk nasyonalizminin devletçiliği, bir sınıf nam ve hesabına diğer sınıfların istismarının ve bir milletin nam ve hesabına diğer milletleri istismarının (emperyalizmin); yani muarızlarımızın şu veya bu şekilde bağlandıkları Avrupa'nın dünkü ve bugünkü nizamının bir fikri ve tarihi reaksiyonudur" (64). Böyle bir devletçilik ise "... bizim idaremizin taalluku olmaksızın bütün milli kurtuluş hareketlerinin zatında mündemiçtir" (65).

Devletin klasik fonksiyonlarının yanısıra ekonomik hayatta düzenleyici ve müdahaleci rolünün giderek artması fikrini yayın hayatları boyunca işleyen Kadro Dergileri devletçilik konusunda, ilk günden beri kendi

(63) Şevket Süreyya, "Programlı Devletçilik" Kadro S. 34. Teşrin-evvel, 1934, s. 8.

(64) _____, "Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi III" Kadro, S. 20. Ağustos 1933, s. 9.

(65) İsmail Hüsrev, "Türkiye'de Milli Sermaye Hareketi" Kadro, S.10. I. Teşrin 1932, s. 24-25.

tabirleri ile farklı mihraklara mahsus "muarız"larla karşılaştılar. Bunun nedeni Kadroculara göre; Tanzimatla birlikte ülkeye gelen liberal iktisat düşüncesidir. Bu konuda Dr. Vedat Nedim şunları yazmakta;

"Devlet memleketin müdafa kuvvetlerini tanzim edebilir. Devlet fertlerin hukuki münasebetlerini tanzim edebilir... fakat devlet memleketin istihsal ve mübadele işlerine elini uzatırsa o vakit binbir garip sestir çıkmaya başlar. Çünkü tanzimattan sonra, Avrupa sanayi emteası ile beraber memleketimize giren fikir emteası arasında liberalizma'da vardır" (66).

Kadrocular savundukları devletçi iktisat siyasetinin" muarızlarını" "kürsü münevverleri", "meşrutiyet iktisatçıları", "Cavit Bey İktisatçılığı" diye adlandırırken, essa olarak muarızları iki ana grupta toplamaktadırlar. "Birincisi, Devletin İktisat işlerine karışmasından zarar görecektir olanlar. Bu grupta yer alanlarda millet menfaati değil, sınıf menfaati hakim olduğundan, bu grupta tartışma dışı bırakılır ikinci grup; An'anevi bir liberal terbiyenin tesiri altında kalarak hususi teşebbüsün tılsımına inanagelmekte olanlar"(67)dır.

Kadrolarda sistemleştirilmeye çalışılan gelişme modeli, dört temel kategoriye dayanmaktadır. Söz konusu kategoriler; ileri teknik, sınıfsız-tezadsız millet, devletçilik ve planlama'dır. Bu kategorilerin hiç bir başka sistemden alınmadığı ve Türkiye'nin somut gerçek

(66) Dr. Vedat Nedim, a.g.m. "Müstemele İktisadiyatından..." s. 10.

(67) _____, "Bizde Hususi Teşebbüsün Zaferi" Kadro S. 13, II. Kânun 1933, s. 10.

ve ihtiyaçlarından kaynaklandığı konusunda son derece hassas olan Kadrocular, bu konuyu hemen hemen her sayıların-
da yenilemektedirler.

"... zannederlerki; Türk inkilabında devletçilik, umumiyetle devrimizin, bilhassa harp sonrası nizaminin alemşumul bir mevzuu olan sosyalizm fikirlerinin, bazı serbest düşünenler tarafından Milli bünyemize naklolunmuş bir taslağından başka bir şey değildir. Yani zannederlerki; sosyalizm fikirleri, yahut faşist memleketlerde meydan alan devlet müdahalesi usulleri inkilabımızın fikri veya program cephesinde mevki almış olanların dimağında ileri bir temayül olarak cazip tesirler bırakmıştır" (68).

Kadrocular savundukları devletçilik anlayışını eleştirenlerin aslında eleştirdikleri olgunun "ya sosyalizm ya da hükümetçilik" (69) olduğunu belirtirler. Aslında "hükümetçilik başka devletçilik yine başkadır. Hükümetçilik bir idare tarzıdır. Devletçilik bir cemiyet tarzıdır birincisi bürokratik ikincisi sosyal bir sistemdir" (70) bununla birlikte bürokratik hükümetçiliği yadsıyarak da, ülkede var olan bürokratik işleyişe karşı doğmuş olan tepkilere karşı "devletçilik" anlayışını korumuşlardır (71). Kadrocular bir yandan devlet müdahaleciliğini, öte yandan bürokratik hükümetçiliğide devletçilik anlayışlarının karşısına koymuşlardır.

Kadrocuların çok yönlü aktif işlevler yüklediği devletçilik yirminci yüzyılın başında Adolf Vagner'in

(68) Şevket Süreyya, a.g.m. "Programlı ..." s. 5.

(69) Kadro, S. 21, Eylül, 1933, s. 20.

(70) Kadro, S. 21, Eylül, 1933, s. 32.

(71) İlhan Tekeli-Selim İlkin, "Bir Aydın Hareketi: Kadro" Toplum ve Bilim, Kış 1984. Sayı 24, s. 57.

fikriyatını yaptığı "devlet sosyalizmi"den daha derin bir anlayıştı (72). Almanyada gelişen bu akım kapitalist sistemi yadsımıyor, tüm sorunların nedenini izlenen liberal politikalarda görüyor ve "müdahalecilikle" bu sorunların çözülebileceğine inanıyordu. Kadrocular bu tür bir anlayışı "bir içtimai sistem olmaktan ziyade bir devlet politikası" olarak görmektedirler. Oysa Kadroculara göre "hakiki devletçilik cemiyetin bünyesinde bir istihaleyi tazammum eden bir sistemin ifadesi"(73) olmalıdır.

Kadrocular devletçilik ilkesinin etrafında dönen tartışmaların nedenlerinden birinide; devletçilik ilkesinin henüz Cumhuriyet Halk Fırkasının programında olduğu halde kanunlaşmaması olarak değerlendirmektedirler. Devletçiliğin Halk Fırkası programında bir "ana umde" olarak kabu edildiği halde, halen "Fırka programınca devletçiyiz. Devlet siyasetince henüz tam devletçi olamadık" (74), oysa;

"Halk Fırkası, nederece Cumhuriyetçi, nederece laik, ne derece halkçı, ne derece milliyetçi, ne derece inkilapçı ise o derecede Devletçi olmak mecburiyetindedir" (75).

(72) İsmail Hüsrev; "Milli Kurtuluş Devletçiliği" Kadro, S. 19 Temmuz 1933, S. 25.

(73) _____, a.g.m. S. 26.

(74) Dr. Vedat Nedim, "Devletçilik Karşısında Zümre Menfatı ve Münevver Mukameveti" Kadro, S. 21, Eylül 1933, S. 17-18.

(75) _____, "Türk Devletçiliği İktibas Devletçiliği Değildir" Kadro, S. 17. Mayıs 1933 S. 20.

Cumhuriyetin ilanının onuncu yılında Başbakan İsmet Paşa, Kadro dergisinin yirmi ikinci sayısında yer alan "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" adlı makalesinde; Ekonominin düzenlenmesi ve özellikle sanayinin devlet eliyle kurulması zorunluluğunu bir kere daha tekrarlamakta ve bunun bir zorunluluk olduğunu belirtirken aynı zamanda devletçiliğe "muarız" olanları da zımnen eleştirmektedir.

Şöyle yazmaktadır İsmet Paşa;

"Devletçilik'in memleket iktisadiyatı üzerindeki faydalı tesirlerinin ekseriya kafi derecede farkedilmediğini görüyoruz. En serbest zanolunan bir sanat veya ticaret, müreffeh olabilmek için, mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir. Su başında olduğumuz için bu ihtiyacı her gün görüyorum ve sonra "serbest meslek" in "devletçilik" e rüçhını için, aynı mevzuların delil olarak zikrolunmasına şaşırıyorum. (...)

Hususi müesseseler daima kârlı çalışırlar ve devlet müesseseleri daima masraflı ve zararlı olur, iddiası: Bütün memleketin menfaatına tedbir alırken bazen yaktığı kömürün bedelini veya inhisarın varidatını düşünmemek vaziyetinde kalan Devlet, elbette serbest bir bazirgan gibi bir çok ahvalde kâr etmiyecektir.

Bundan daha tabi ne vardır? Ve zaten devletçilik'in memleket için en büyük bir faydasıda, ancak bazı ahvalde bu kadar cesurane tedbirler almasının mümkün olması ile izzah edilebilir" (76).

Sonuç olarak; Kadrocuların düşüncelerinde Devletçilik; yalnızca iktisadi hayata şu veya bu biçimde bir devlet müdahalesi değildir, yani salt iktisadi bir

(76) Başvekil İsmet "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" Kadro S. 22. Teşrinevvel, 1933, S. 4-6.

kavram değildir. Kadroculara göre devletçilik öyle bir ulusal, toplumsal düzendirki, bu düzende ulusal yaşamın bütün alanları ve ulusal yapının iskeleti; ulusun genel ve yüksek çıkarlarını bireysel çıkarların ve eğilimlerin üstünde tutan örgütlü bir ulusal uyum içinde düzenlenmektedir. Bunun doğal sonucu olarak devletçiliğin sonu ve kapsamı yalnız iktisadi etkinliklerden oluşmaz. "Ekonomide devletçilik, halk eğitimi ve kültür işlerinde devletçilik, sağlık ve sosyal yardım işlerinde devletçilik, sosyal güvenlikte devletcilik, ücret ve maaş tarifesinde devletçilik, üretici ve tüketici yararına fiyat politikasında devletçilik... bütün ilkelerini örgütlü ve devletçe düzenlenme düşüncesinden alan ulus birliği; iş birliği. İşte devletçilik budur" (77).

(77) Şevket Süreyya, "Programlı Devletçilik" Kadro, S. 34. Tesri-nevvel, 1934.

BÖLÜM IV.

KADROKULARIN SİSTEMLEŞTİRMEYE ÇALIŞTIKLARI İKTİSAT POLİTİKALARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

1) "Yeni ve Orijinal" ve "İktisat Devleti"

Kurtuluş savaşı sonrası toplumsal yapının iktisadi ve siyasi açıdan yeniden inşasını sürdüren Türkiye'nin uygulaması gerekli iktisat politikası Kadroculara göre "yeni ve orijinal" olmalıdır. Bunun için de bir "iktisat devleti" yaratılmalıdır.

"Klasik yollar bizi istediğimiz hedeflere götürmezler. Türkiye kendi yolunu kendi bulacaktır. Bu yeni yolu arayacak bir tek kuvvet tanıyoruz: Devlet. Türkiyenin iktisadî talihinin mimarı, gerek Türkiye, gerek cihan iktisadiyatının her gün değişen şartlarını adım adım kollayan bir "İKTİSAT DEVLETİ" olacaktır"(1).

İktisat devleti, yaratıcılık kudretini Türk inkılabından alarak, iktisat politikalarının tesbitinde de yaratıcılık örneğini verecektir (2). Bu örnek; bağımlı bir iktisadî yapıdan bağımsız bir iktisat yaratmaktır.

Kadroculara göre; Birinci Dünya Savaşı sonrası dünya iktisadının üç büyük meselesi vardır. Bu meseleler;

(1) Dr. Vedat Nedim, "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına 2" Kadro, S.2, Şubat, 1932, s.9.

(2) _____, "Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti" Kadro S.11, Teşrin, 1932, s.20.

- "1) Kapitalist iktisat sistemi yerine komünist iktisat sistemi kurmak. Bunu Rusya halle çalışıyor.
- 2) Kapitalist iktisat sistemini kurtarmak. Bu işle Akvam Cemiyeti uğraşiyor.
- 3) Müstemleke iktisadiyatı yerine müstakil millet iktisadiyatı yaratmak, Bu da Türkiye Cumhuriyetine düşüyor." (3)

Türk ulusal kurtuluş savaşı ve Türk inkilâbının dünya tarihi içinde özel bir önem taşıdığı görüşünü taşıyan Kadrocular, bağımsız iktisat politikaları oluşturacak, bir "millet iktisadiyatı" yaratma görevini dünya içinde Türkiye Cumhuriyetine yüklemektedirler.

Osmanlı dönemi iktisadî yapısını bir yarıömürge yapı olarak tanımlıyan Kadroculara göre; bu yarıömürge yapının tasfiyesi ve iktisadi kalkınma için devletin müdehale ve düzenleme gücüne ihtiyaç vardır. Bu konuyu Kadro dergilerinin baş yazarı durumunda olan Şevket Süreyya, "İnkilap ve Kadro" isimli eserinde şöyle analiz etmektedir;

"Türkiye gibi geri kalmış bir Asya ülkesinde ve herşeyi yeni yeni kurmak ve bunun içinde milli emeğinden başka pek bir şeye güvenmemek durumunda olan bir memlekette iktisadî kalkınma, devletin müdehale ve tanzim gücü dışında düşünülemez. Asırlardan beri kârsız çalışan ve hiçbir sermaye birikmesi kaydetmeyen köyün canlandırılması, zirai mahsullerin mübadele metaı haline getirilişi ve böylece ziraat için, memleket ölçüsünde bir mübadele sahası yaratılması, bütün ülke ölçüsünde ulaştırmanın geliştirilmesi, zirai hammaddeli tüketim sahaları açacak olan sanayi kollarının kurulması, bu şartlar içinde, ancak ve ön planda devletin işidir." (4).

(3) Dr. Vedat Nedim "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına" Kadro, S. I.II. Kânun 1932, s. 10.

(4) Şevket Süreyya Aydemir, İnkilap ve Kadro, Bilgi Yayınevi, 2. Basım. Ankara 1968, s.203-204.

İktisadi kalkınma ve bağımsız bir iktisadî yapı kurmak, yaratmak için oluşturulacak olan "İktisat Devleti", Kadroculara göre "millî iktisat" sistemine dayanmalıdır. Millî iktisat sistemi ise teknik, sosyal sistem ve ideoloji gibi üç ana unsurun bileşimidir.

Bu nokta Kadro dergilerinde şu şekilde açıklanmaktadır;

"Millî iktisadiyatı bir sistem olarak alırsak, bunda üç ana unsur tesbitederiz. Bunlardan biri, iktisadî sistemin maddî mâişetinin temin etmek maksadile tabiatla münasebete tavassut eden yani istihsalin icrasına âmîl olan teknik diğeri tabiatla münasebette insanlar arasında doğan içtimâî münasebetlerin şekli başka bir tabirle içtimâî nizam, üçüncüsünde bütün bunların icabatından doğacak bilahare bütün iktisadî sistemin revişine müessir olan iktisat zihniyeti yahut ideolojidir." (5).

Sözkonusu bu üç unsurun bileşimi Kadrocularca bir iktisadî sistem ve aynı zamanda bir "tarih devri" olarak telakki edilmektedir.

Cumhuriyet önderlerinin, Cumhuriyetin ilânından sonra izlediği iktisat politikalarında hakim unsurun "ferdiyetçi telakki" olduğundan dolayı eleştiren Kadrocular yeni iktisat politikasında hakim unsurun "millet menfaati" olması gerektiğini sıkça tekrarlamaktadırlar. Bu bağlamda, Türk inkilabına has bir millî iktisat politikasının ancak "üniversalist" bir iktisat politikası

(5) İsmail Hüsrev, "Beş Senelik Program" Kadro, s.27. Mart 1984, s.28.

olmak gerekliliğini vurguluyan Kadrocular söz konusu politikayı şöyle anlatmaktadırlar.

".....üniversalist iktisat politikasında bütün kanunların, bütün tedbirlerin normativist olması zaruridir. Ferdin hareketleri muayyen normlarla bütünün milletten menfaatları namına tahdit edilecektir. Fert, milletin menfaatlarını hiçe sayarak kendi şahsî hesabına cirit atmayacaktır(..) Binaenaleyh, Devlet; iktisat politikasının tatbikatında serbest liberal usullerden, normativist, bağlayıcı usullere geçecektir."(6).

"Dünya iktisat buhranının depresyonları içerisinde başlayan"(7) ve Türkiye gerçeği ile bağdaşan politikaların iktisadi kalkınma hamlesini sağlayacağını vurgulayan Kadrocuların yorumuna göre, millî iktisat yapısının iskeleti; ileri teknikli bir sanayi sistemidir.

"İleri teknikli bir sanayi sistemi millî iktisat yapısının hem temelî, hem iskeletidir. Gerçek manasıyla millî bir ekonominin bütün diğer faaliyet kolları; para, mal hareketleri, ulaştırma işleri, memleket ölçüsünde tam bir millî pazarın teşekkülü, ancak milli sanayi sistemi etrafında şekillenebilir. İleri teknikli bir millî sanayi sistemi, cemaatle milleti, yahut henüz bir millet haline gelmeyen, henüz milletleşmekte olan toplum yapısını birbirinden ayırdedici faktörlerden biridir."(8)

Kadroculara göre; önerdikleri iktisadî yapı yalnız teknik bakımdan değil, aynı zamanda sosyal bakımdan da rasyonel olmak zorundadır.

(6) İsmail Hüsrev, a.g.m., s. 28.

(7) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s.59.

(8) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s.220.

"...yani milleti sınıflara parçalayarak, fırka mücadeleleri, ücret kavgaları, grevler, işsizlik v.s. gibi bir takım rizikolarla millî enerjinin israfına meydan vermeyecek bir mahiyette taazzuv etmelidir." (9)

Bu olgu aynı zamanda uygulamasını istedikleri iktisat politikasında "ana umdesi"ni oluşturmaktadır.

Kadroculara göre: inkılap sonrası Türkiye'de ekonomik bağımsızlık ve sağlıklı bir iktisadî yapının "ulusal" ve "gerçekçi" yollardan kurulması davası dört ana kategoride özetlenebilir; Bu kategoriler, a) Tarım kesimi, b) Sanayi kesimi, c) Dış Ticaret, d) Para ve Kredi.

Bu meselenin Kadrodaki ifadesi ise aynen şöyledir;

"...Köylü gücünü kıymetlençirmek ve köylüye insanî bir tediye kabiliyeti vermek,

Milli sanayimizi korumak ve bu sanayinin etrafında, Avrupada emsalî görülen menfaat ve sınıf kavgalarına meydan vermemek,

Harici ticaretimizi, bir takım levantenlerin ve kozmopolitlerin değil milletin ve bilhassa, geniş müstahsil kütlelerin menfaatine uygun bir şekilde teşkilatlandırmak,

Bütün bu iktisadî inşaa ve tanzim işlerini başarabilmek içinde devlete geniş ve seyyal bir tediye, imkânı teminetmek, yani millî parayı ve kredileri iktisadî inşaa namına seferber etmek." (10)

Sağlık ve tutarlı bir iktisadî yapının kurulmasını sağlayacak olan "Millî İktisat Politikası"nın nirengi noktası nedir? İktisadi yapıdaki gelişmeyi sağlayıcı düzenlemeler, neyin aracılığı ile, neye göre yapılacaktır? İşte bu sorular bağlamında, Kadrocularca Türkiye özelinde,

(9) Dr. Vedat Nedim, "Türk İktisadiyatının Erkanı Harbiye Dairesi: Âli İktisat Meclisi" Kadro. S.14. Şubat 1933, s.14.

(10) Kronik, Kadro S.24. I. Kânun 1933 s. 47.

bütün ulusal kurtuluş mücadelesi vermiş olan ülkeler için önerdikleri gelişme modelinin nirengi noktası, farklı bir ifade ile ana unsuru olan "plân" ve "planlama" kavramları karşımıza çıkmaktadır. Kadrocu yorumda plan ve planlama kavramlarının içeriği nedir? Kadrocuların önerdikleri gelişme modelinin içindeki rolü ve önemi nedir? Takibeden sayfalarda bu sorulara cevap aranmağa çalışılacaktır.

2) Kadrocuların Plan ve Planlama Kavramlarını Algılayışları ve Bu kavramlara Atfettikleri Rol

Batı ülkelerinde (Avrupa ve ABD'de) ki ekonomik büyüme 1926 dan sonra yavaşlayarak 1929'da durdu. Bu yıldan sonra dünya ekonomisi İkinci Dünya Savaşına kadar sürececek bir buhran dönemine girdi. Buhranın etkilerinden sıyrılmak ve "ezen, sömürücü çarklara karşı, doğal düzenin yerine geçen, kâra dayalı, şeytanca örülmüş bir rejimin yerine, daha rasyonel ve daha insancıl bir düzen getirmek için"(11) çeşitli ülkeler planlı-devletçi iktisat politikalar demetlerini uygulamaya başladılar.

Kadroculara göre; Türkiye iktisadî gerilikten ve sömürge şartlarından kurtulabilmek için bütün toplum yapısının, yeni esaslar üzerinde düzenlenmesini, kurulmasını hedef tutan bir oluş içinde bulunmaktadır. Bu oluşun nizamında elbetteki başıboş bir gelişme değil, planlı bir devlet düzeni ve devletçiliktir. Öyle bir devletçilik ki

(11) R.Frank, L'economie Rationnelle, Gallimard 1929'dan aktaran, Hikmet Özdemir, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi. Bilgi Yayınevi Ankara 1986 Aralık. s.28.

hem bu tekniksiz ülkede yüksek tekniği benimsiyecek yaratacak ve yerleştirecektir. Bu gelişme esnasında da, Batı demokrasisinin zaten muhtarip olduğu bir takım gelişmeleri, toplum yapısına nakletmeyecektir. (12) Türkiye' de uygulanılmasını önerdikleri gelişme modelinin en önemli araçlarından biri olan "planlı iktisat" olgusunun Kadrocularca dünyadaki gelişmeler de izlenilerek geliştirilmiş olduğu kanısındayım. Bununla birlikte, dünyadaki planlama uygulamaları açısından en muhtaç ülkenin Türkiye olduğunu da vurgulayan Kadrocular, bu konuda özet olarak şöyle demektedirler;

"Bütün dünya anarşik iktisattan planlı iktisada doğru yürüyor. Belli başlı sanayi şubelerinde gördüğümüz tröstler, karteller, konserner, sonra konjonktür tetkikat müesseseleri, kooperatifleşme teşebbüsleri vs. hep bu hareketin neticeleridir. Biz böyle bir plânlı faaliyete her milletten daha ziyade muhtacız. Çünkü iktisadî bünyemizi değiştiriyoruz." (13)

Kadroculara göre "koruyucu ve idare edici bir iktisat faktörü" olarak Türkiye'de devlet; toplumun yönünü tayinetmek durumundadır. Buda ancak; "...milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti tanzim ve sevkiidare eden, milli, müstakil ve planlı bir iktisat devletçiliğinin müdahalesi ve murakabesi altında" (14) gerçekleştirilebilir.

(12) Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s.201.

(13) Dr. Vedat Nedim, "Müstemleke...2" a.g.m., s.11.

(14) Şevket Süreyya, "Plan Mefhumu Hakkında" Kadro Ş.5, Mayıs 1932, s. 11.

Önceki sayfalarda açıklamaya çalıştığım "milli iktisat politikası" ancak ve ancak bir plan çerçevesinde gerçekleştirilebilir Kadroculara göre. Bu bağlamda plan kavramı ise şöyle tanımlanmaktadır;

"Plan, millî iktisadiyatın kendi kendine ferdiyetçi esaslar dahilinde inkişafının zıddı bir sistemi tazammün eder. Fakat bu plan hiç bir zaman şahsî mülkiyetin tasfiyesine müteveccih sosyalist bir plan değil, sadece millî iktisadiyatın kumanda manivelalarını (Büyük sanayi, transport, kredi) eline alarak, millî iktisadiyatı devlet marifetile bina edecek bir program olacaktır." (15)

Kadroculara göre, büyük sanayi, ulaştırma, bankalar ve dışticaret gibi ekonominin yönlendirici öğeleri devletin elinde bulunacağı için; "Milli iktisadiyata millî menfaatlere uygun bir istikamet vermek her zaman mümkün olabilecektir." (16)

Kadro külliyyatında plân kavramı ile ilgili en dikkati çekici, en ayrıntılı olan makale Şevket Süreyya'nın "Plan Mefhumu" isimli çalışmasıdır. Söz konusu yazı ve onu takip eden bir kaç yazıda irdelenmeye çalışılan plan kavramı, Kadrocu yorum çerçevesinde "tanzim olunmuş bir işbirliği" (17) dir. Bu tanım, Türkiye ve Türkiye benzeri, ulusal kurtuluş savaşını veren, az gelişmiş ülkeler açısından dır. Çünkü plân; "devrin en karakteristik mefhumudur" (18) ve farklı ülkelerde, farklı biçimde algılanıp yorumlanmaktadır.

(15) İsmail Hücrev, "Milli Kurtuluş Devletçiliği" Kadro, s.19. Temmuz 1933, s.31.

(16) _____, a.g.m., s.31.

(17) Şevket Süreyya, a.g.m., s.8.

(18) _____, a.g.m., s.8.

Bu konu, anılan makale çerçevesinde şöyle ifade edilmektedir;

"..., biz "plan"ı ister bir direktif, ister inkişaf merhalelerinin bir takım şartlar ve muvazeneler içinde önceden tesbiti diye alalım, ve planlı bir cemiyet nizamını ister Rusyada olduğu gibi müslihane bir Rönesans, ister bizim gibi memleketler için aslolan bir milli işbirliği şeklinde anlayalım, muhakkak olan şudurki, plan mefhumu artık devrin en karakteristik mefhumudur."(19)

Kadrocular, kendi dönemlerinde en karakteristik unsur olarak telakki ettikleri plan mefhumunu, aynı zamanda, gelecekteki toplum düzeninde de sosyal mahiyeti ne olursa olsun, önemini koruyacağına inanmaktadırlar.

1930 lu yıllardaki Sovyetler Birliği'ndeki planlama faaliyetleri ile birlikte, Werner Sombart'ın plan anlayışını karşılaştıran Kadrocular, bu karşılaştırma sonunda Sombart'ın planlamaya bakışını "kendi telâkki tarzlarına" daha yakın ve hatta paralel bulmaktadırlar.

Kadrocular, klasik marksizme göre planı şöyle yorumlarlar;

"..., büyük istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet münasebetlerinin bir ihtilal ile tasfiyesi tarikle; istihsal anarşisinin ve bütün iktisat sirkülasyonlarının tanzimi demektir. Bu telakkiye göre planlı iktisat, ancak bir "Dünya İktisadiyatı" olabilir."(20)

Kadrocu yoruma göre Sombart'da planlı iktisat; "vahşi, kaotik, nizamsız ve manasız iktisadın zıddıdır"(21).

(19) Şevket Süreyya, a.g.m., s. 8.

(20) _____, a.g.m., s. 8.

(21) Dr. Vedat Nedim; "Kadroyu teyit eden bir eser: Die Zukunft des Kapitalismus Werner Sombart" Kadro. S.5, Mayıs 1932, s.37.

Bu bağlamda Sombart vari planlı iktisadın esas vasıfları ise şöyledir;

"Planlı iktisadın ilk vasfı kavrayıcılık, bütünlüktür. Yani plan iktisat hayatının bütün parçalarını kavramak, içine almak mecburiyetindedir.

Planlı iktisadın ikinci vasfı, vahdettir. Yani plan bir tek merci tarafından tanzim edilmelidir. Buda ancak millî vahdeti temsil eden "Devlet" olabilir. Onun için istikbalin planlı iktisadı, daima bir millet iktisadı ve millet iktisadında daima bir planlı iktisat olmak zaruretindedir.

Planlı iktisadın üçüncü vasfı, tenevvüdür. Yani plan mekanik bir şema olamaz; her milletin iktisadî ve içtimai şartlarına göre değişir."(22)

Yukarıdaki "vasıfları taşıyan bir planın düzenlenmesinde göz önünde tutulması gereken, dikkat edilmesi gerekli noktaları "bir memleketin büyüklüğü, içtimai bünyesi, seciyesi, teknik ve kültür seviyesi, tarihi"(23) olarak sıralayan Kadrocular, son tahlilde "her milletin kendisine göre bir iktisat planı olmalıdır" sonucuna varmaktadırlar.

Türkiye ile birlikte millî kurtuluş savaşını vermiş ve siyasi bağımsızlığına kavuşmuş ülkeler arasından, farklı bir ifade ile "millî kurtuluş hareketleri noktai nazarından plan" kadro dergilerinde aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

"memleketin başlıca iktisat mıntıkalarında faaliyetde bulunan ve millî iktisadiyatın mukadderatına hakim olup onun vasfını ve mahiyetini tayin eden başlı-

(22) Dr. Vedat Nedim, "Kadroyu ... a.g.m., s. 38.

(23) _____, a.g.m., s.38.

ca iktisat branşlarının tanzimi"(24) dir.

Böyle bir plan kavramını çerçevesinde, bahsi geçen "iktisat mntıkaları"ndan yada "Rayonlaştırma" ile Kadrocular devletçi iktisat politikasını birleştirmektedirler. Zira "devletçi bir iktisat herşeyden evvel bir iktisadî rayonlaştırma tezinin ifadesidir. Kendi sırasında muhtelif mntıkalar, muhtelif iş sahaları için ayrı ayrı işlenmiş mahalli iktisat plânlarına dayanmayan bir devlet iktisat planı esasen tasavvur olunamaz."(25)

Kadroculara göre; bir ülkenin iktisat mntıkalarına ayrılması özellikle o ülkenin iktisadî yapısı ile idari kuruluşunun bir birine uyumlu gelişmesi için ilk adımdır. Bu kanı özellikle; "kendi iktisat yapısını henüz yeni kurma mevkiinde bulunan Türkiye gibi inkılap memleketleri için" (26) gereklidir. Çünkü "milli iktisat işlerinin toplu olarak görülmesi, sıralanması ve hesap altına alınması"(27) ancak, ülkenin iktisadi bölgelere ayrılması ile mümkün görülmektedir. Kadro yazarları, Türkiye'de "Rayonlaştırma"nın alabileceği şekilleri aşağıdaki özetlemektedirler;

"1- Bu rayonlaştırma meselâ tek bir madde veya tek bir iktisat hadisesi bakımından olabilir... 2- Bu rayonlaştırma bir iktisat şubesi üzerinde, meselâ yalnız köy iktisadiyatı nazarı itibare alınarak yapıla-

(24) Şevket Süreyya, a.g.m., s.9.

(25) _____, "Türkiyenin İktisadi Mntıkalara Bölünmesi-Rayonlaştırma" Kadro, Ş.15, s.12.

(26) _____, a.g.m., s.7.

(27) _____, a.g.m., s.5.

bilir... 3- Halk iktisadiyatının bugün mevcut ve müstakbel bütün şubelerini ve faaliyetlerini ele alan bir rayonlaştırma hareketi." (28)

Planlı iktisadın ilk ve belkide en önemli vasfı olan "kavrayıcılık, bütünlük" ün sağlanabilmesi için Kadroculara göre ekonominin kumanda manivelalarını elde tutmak yeterli olacaktır. Çünkü Kadrocular;

"Milli iktisat sistemi içinde tanziminden bir faide mamul olmayan küçük sanayi, parekende zirai teşebbüslerin, dağınık, esnafın ve el sanayi, parekende zirai teşebbüslerin, dağınık, esnafın ve el sayacısının, hatta mevcudiyeti milli iktisadiyatın gidiş ile taaruz etmeyen diğer daha geniş ticaret ve sanayi teşebbüslerinin, millî iktisat planı içine alınmasını" (29) manasız bulurlar.

Bunun nedeni Kadroculara göre "el ve ev sanayii, küçük ve cılız teşekküller... büyük teknikli ve plânlı istihsal içinde" (30) eriyip gideceklerdir.

Kadrocuların planlama alanını ekonominin belirli kesimlerine yöneltmesi, planlama faaliyetlerinde verimlilik sağlamak gibi teknik bir gerekçeden daha çok, Türkiye'deki üretim güçlerinin gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda Kadrocuların kendi düşünceleri aşağıdaki gibidir;

"Türkiye'de büyük istihsal vasıtaları üstünde başka memleketlerde doğan keskin sınıf tezatlarını, geniş iktisadî menfaat mücedelelerini hülâsa plansız bir cemiyet nizamının, planlı bir cemiyet

(28) Şevket Süreyya, "Türkiye'nin..." a.g.m., s. 11.

(29) Şevket Süreyya, "Plan..." a.g.m., s.9

(30) İsmail Hüsrev, "Türkiye'de El Sanayi" Kadro, S.5, Mayıs 1932, s.24.

yet şekline istihalesini zaruri kılan büyük istihsal anarşisini görmeyiz(...) Binaenaleyh bugünkü millî kurtuluş şartları içinde plan işi Türkiyede tamamen başka bir mana ifade eder.

Türkiyedeki planlaşma fikri ne münkeşif istihsal kuvvetleri ile (teknikle) mevcut istihsal münasebetlerinin bir sınıf lehine tasfiyesi zaruretinden, nede büyük şahsî sermaye menfaatlerinin inhisarcı temayüllerinden gıdasını alır. Müstemlekeciliğe karşı bir isyan olan millî kurtuluş hareketlerinde plânı, hem millî bünye içinde ileride doğabilecek veya mevcut tezadları, milletin yüksek menfaatleri namına tasfiye ve hemde bütün millete şamil bir işbirliği yeni bir iş iştiraki temin etmek davası olarak anlamalıyız. Bu işbirliğinin tesisinde iktisadî hayata müdehale eden ana faktör, devlettir." (31)

3- Kadrocuların Plan Kavramında Öne Çıkan Faktörler Yada Planın Ağırlık Merkezi

Kadrocuların çerçevesini çizmeye çalıştıkları plan kavramında öne çıkan faktörler olarak, "iş", "işbölümü", "işbirliği"ni sayabiliriz. Türkiye ve benzeri azgelişmiş ülkeler için önerdikleri gelişme modelinde kritik nokta, kıt faktör olan iş fırsatının yaratılmasıdır. Kadroculara göre; parasal sermaye kıt faktör değildir.

"Yeni Türkiye'nin inşası ve yeni Türk cemiyetinin kuruluşu işinin ilk mevzuu, Türk milletinin iş ve inşa kabiliyetinin hesap ve takdiridir. Bu hesap ve takdir işinde para şeklinde sermaye, iş şeklindeki sermayenin ancak bir peyki ve tabiiyatıdır" (32).

(31) İsmail Hüsrev, "Plan Mefhumu Hakkında" Kadro, §.7. Temmuz 1932, s.37-38.

(32) Şevket Süreyya; "İş Hasreti ve 500.000.000 Liralık Türk Bütçesi" Kadro, S.9, Eylül 1932, s.5.

"Paraya göre iş değil, işe göre para" fikrini ilke olarak kabul eden Kadrocular, memleketin yeni esaslara göre inşası davasında; "Geniş ve planlı bir iş hacmi ve bir işhacmine göre para"(33) fikrini esas mesele olarak telâkki ederken, aktif bir Merkez Bankası önermektedirler. Bu konuda Şevket Süreyya şöyle yazmaktadır;

"... Milli iş hacminin genişletilmesi, vatanımızda, millî bir iş planı altında yeni ve birçok işlerin açılması ve nihayet bu yeni iş sahalarının "talep" ettiği "para"yı iş hareketlerini günü gününe takip eden aktif bir Merkez Bankasının"(34) sağlanmasına gerek vardır.

Şevket Süreyya'ya göre "iş ve para hareketlerini tek elde topluyarak para fiyatını arz ve talebe göre idare etmek tarzı öyle bir işteki bunun mahiyeti bile, klasik bir "enfilasyon" hadisesinin tamamen zıddıdır."(35)

Merkez Bankası'nın, artık pasif bir kambiyo düzenleyicisi rolünden sıyrılarak, yeni bir kimliğe bürünmesinin gerekliliğine dikkat çeken Kadrocular bu yeni kimliği şöyle tanımlamaktadırlar;

"(Merkez Bankası), (...) yeni açılan iş sahalarını yaratacağı kredilerle canlandıran aktif bir müessese olmak zaruretindedir" (36).

Kadrocuların, kredi yaratıcısı bir müesseseden anladıkları "hususî müteşebbisler tarafından yapılan işlere para kaynağı"(37) olmaktadır. Bununla birlikte, eğer

(33) Şevket Süreyya, "Enfilasyon değil İşbolluğu" Kadro, S.12.II.Kânun 1932.s5.

(34) _____, a.g.m., s.5-6

(35) _____, a.g.m., s.6

(36) İsmail Hüsrev;"Beş Senelik Sanayi Programı ve Kredi Meselesi" Kadro,s.28, Nisan 1934. s.23.

(37) _____, a.g.m., s.21.

rocular, o zaman Merkez Bankasının "esasen millî iktisatta hikmeti vücudu yoktur"(38) demektedirler.

Merkez Bankasının, klasik bütün fonksiyonlarını tam olarak yerine getirebilmesi için aslında memleketin kapitalist bir bünyeye malik olması gerektiğini belirten Kadrocular, bu noktadan hareketle Türkiye Merkez Bankası için "normal ve malûm kaidelere göre işleyemeyecek"(39) ama "devlet iktisatçılığının aktif kredi kaynağı olacaktır "(40) demektedirler.

Kadrocuların "plan"ının devlet tarafından uygulanabilmesi, planlama ile bütünleşmiş bir bütçe anlayışını, Kadrocuların deyişiyle "iş bütçesini" gerektirecektir. "İş bütçesinde asıl olan varidat fasılları değil, masarifat fasıllarıdır. İş bütçesinde memleketin tanzim ve iş planı görünür. Bütün teyidini inkilabın, hadisata tabi olmak değil, hadisata tahakküm, müdehale etmek ve emretmek vaz'ından alan bu iş ve inşa planında vatanın bütün iş ve kuvvet unsurlarının kat'i hesap ve takdiri vardır."(41)

Kadroculara göre; ülkede rasyonel bir iş bölümünün sağlanabilmesi ve iş planının gerçekleştirilebilmesi için öncelikle "iş pazar" yaratılması gerekmektedir;

(38) İsmail Hüsrev, a.g.m., s. 21.

(39) Burhan Asaf, "Para Tezimiz ve Prof. Wagemann" Kadro, S.14, Şubat 1933, s.36.

(40) Kadro, s.28, Nisan 1934, s.73.

(41) Şevket Süreyya, "İş Hasreti..." a.g.m., s.10

"İç pazar deyince biz, herşeyden evvel, Türkiye'de Türk emtiası arz ve talebinin ve bu suretlede Türkiye'de Türk emtiasının mübadelesi ve paraya tahvili imkânının bütün memleketler miyasında bir genişlik almasını, yani millî iktisat işlerinin "memlekette şumulleşmesini" anlıyoruz." (42)

O dönemdeki Türkiye ekonomisinin yapılanmasında üretim pazar için değildi, geleneksel, kapalı ekonomik birimlerden meydana gelmişti. Bundan dolayı da iş bölümü gelişmemişti. Çünkü "içtimai iş bölümünün inkişâfı, iç pazarın yaratılması seyrende bir vaziyeti esasiyedir." (43) Yapılacak olan iktisat planı, bu kapalı ekonomilerin kendi aralarında iş bölümünü geliştirerek pazar için üretime geçmesini sağlayacaktır.

Kadroculara göre; bir iç pazar etrafında işbölümüne gitmek için, "otarşi" gereklidir. (44) Zira; ihracatın gelişmesine dış pazara dönük üretim bu kapalı, ekonomik birimlerin birbirlerine bağlanmasını değil, kendi aralarında kopuk kalarak herbirinin bir dış ülkeye bağlanmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı da otarşi ve bu otarşi içinde iş bölümü gereklidir. Peki otarşi nedir?

Kadroculara göre "otarşi"nin iktisadi manası; "şimdiye kadar iktisadi bir bağımlılık altında yaşayan sömürge ve yarı sömürgelerle, zirai ürünler ve hammadde-ler üreticisi memleketlerin bu şartlardan artık kurtuluşudur. Yani şimdiye kadar bu memleketlerin büyük sanayi

(42) Şevket Süreyya, "İç Pazar ve İktisatta Bütünlük" Kadro, s.10
I. Teşrin 1932, s.5.

(43) _____, a.g.m., s.9

(44) _____, a.g.m., s.7

memleketleri ile ilişkilerinde hakim olan iktisadî bağımlılık yerine eşit hakların hakim oluşunun ifadesidir." (45)

Kadrocular bu noktadan hareketle, ülkelerarası ilişkilerde otarşiyi, ülke içinde de iş bölümü ve uzmanlaşmayı önermektedirler. Bu, ülke içi iş bölümü, planın bir tamamlayıcısı olan, bundan önceki sayfalarda açıklamaya çalıştığım "iktisat mıntıkaları" yada farklı bir ifade ile bölgesel planlarla somutlaşacaktır.

Kadrocu yoruma göre; "...devletçi bir iktisat her şeyden evvel bir iktisadi rayonlaşma tezinin ifadesidir. Kendi sırasında muhtelif mıntıkalar, muhtelif iş sahaları için ayrı ayrı işlenmiş mahalli iktisat planlarına dayanmayan bir devlet iktisat planı esasen tasavvur olunamaz." (46)

Plan; ülke içindeki, bölgedeki işbölümünü geliştirecektir. Ama bu eski işbölümünden çok farklı olacaktır. Bunun içinde ülke gelecekteki hedeflerine göre planlama bölgelerine ayrılacaktır. Bu bölgelere ayırma işi de;

"..., evvelden hesap ve tayin olunan bir enerji plânı, bir münakalat plânı, bir sanayi plânı, bir mübadele plânı...ile ve herhalde tekniğin kat'î müdehalesi altında" (47) gerçekleşecektir.

(45) Şevket Süreyya, "İnkilap... a.g.e., s. 70.

(46) _____, "Türkiyenin... a.g.m., s. 12.

(47) İlhan Tekeli-Selim İlkin, Uygulamaya Geçerken Türkiyede Devletçiliğin Oluşumu, Türkiye Bölgesel İktisat Tarihi, ODTÜ, Ankara 1982, s.87.

Bu aynı zamanda her bölgenin tek bir üretim dalında değil aralarında tamamlayıcılık ilişkileri olan belli bir üretim alanında uzmanlaşmasını da sağlamaktadır.

Bunun içinde; her bölgenin özelliğine göre geliştirilecek enerji merkezleri etrafında sanayi kompleksleri önerilmektedir. Böylece hem bir ölçüde iç tamamlayıcılığı olan hemde kendi aralarında değişimde bulunan eşit gelişmişlikte bölgeler doğacaktır.

Kadrocular bu bölgelerin sadece ekonomik plânlarda içinde kalmamasını ülkenin tüm yönetim sisteminin örgütlenmesini, belirleyici hale gelmesini istemektedirler;

"Bir memleketin iktisat mıntıklarına bölünmesi, o memleketin iktisat yapısı ile idari kuruluşunun birbirine uygun bulunmasının ilk adımıdır. Bu adım ise, millî iktisat işlerinin toplu olarak görülmesi sıralanması ve hesap altına alınması için lazımdır" (48)

Kadrocular, iktisat hayatının planla belirlenmesinin zorunluluğuna değinirken, Türkiye'deki mevcut örgütlerle bu işin yapılmasının hemen hemen imkânsız olduğunu ve bunun için iktisat vekaletinin bu amaç doğrultusunda yeniden örgütlenmesinde eklemektedirler; "Yeni iktisat vekaleti, Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye Dairesi olmalıdır. İktisat Vekaletinin ve ona tabi bütün müesseselerin reorganizasyonu bahsinde ana prensip, memleket iktisat hayatının ihtiyaçlarına göre "ihtisas büroları", "madde teşkilatları" tesisidir. Buna muvazi olarak Ziraat Vekaletini de bir reorganizasyona tabi tutmak ve iki ve-

(48) Şevket Süreyya, "Türkiyenin... a.g.m., s.87.

kâleti alakadar eden müşterek meselelerin vahdetli bir tarzda işlenmesini temin etmek icap eder." (49)

Toparlayacak olursak; Kadrocuların Türkiye ve benzeri ülkelerde iktisadi gelişmeyi sağlamak için önerdikleri iktisat politikaları herşeyden önce "yeni ve orijinal" olmalıdır. Buda ancak bir "iktisat devleti" yaratmak ile mümkündür.

Kadroculara göre; Türk ulusal kurtuluş savaşının dünya tarihi içinde taşıdığı özel önemden dolayı, bağımsız iktisat politikaları ile bir millet iktisadiyatı yaratmak görevi de Türkiyenindir. Teknik, sosyal sistem ve ideoloji gibi üç ana unsurun bileşimi olan bir "milli iktisat sistemi" kurulmalıdır. Bu sistemin iktisat politikasında hakim unsur, "millet menfaati", politikanın niteliğinde "üniversalist" olmalıdır.

Kadrocuların düşüncelerine göre sağlıklı, tutarlı bir iktisadi yapının kurulması sağlayacak olan millî iktisat politikasının nirengi noktası "plan" kavramıdır. Kadroculara göre, büyük sanayi, ulaştırma, bankalar ve dış ticaret gibi ekonominin yönlendirici ögeleri plan çerçevesinde devletin elinde bulunacağı için; Millî iktisadiyata millî menfaatlere uygun bir istikamet vermek her zaman mümkün olabilecektir.

Ülkede rasyonel bir iş bölümünün sağlanabilmesi ve iş planının gerçekleştirilmesi için öncelikle "iç pazar"

(49) Dr.Vedat Nedim; "İktisat İşlerinde Devlete Veto Hakkı ve İktisat Vekaleti" Kadro, S.10, I. Teşrin 1932, s.17.

yaratılması gerekliliğini belirten Kadrocuların önerdik-
leri plan kavramında öne çıkan faktörler; iş, işbölümü
ve iş birliğidir. Ülkenin iktisadi bölgelere ayrılması
ve her bölgenin özelliğine göre geliştirilecek enerji
merkezleri etrafında sanayi kompleksleri öneren Kadro-
culara göre böylelikle hem bir ölçüde iç tamamlayıcılığı
olan hemde kendi aralarında değişimde bulunan eşit ge-
leşmişlikte bölgeler doğacaktır.

İktisat politikaları almaşıklarının oluşturulup
rasyonel bir biçimde işleyebilmesi, Kadroculara göre;
Devletin iktisadi hayatı yönlendiren idari kurumların
yeniden organizasyonuna da bağlıdır.

BÖLÜM V.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ulusal bağımsızlığını yeni kazanmış ülke aydınlarının oluşturmaya çalıştıkları fikir hareketleri yada ideolojiler genellikle iki soruya yanıt getirmeye çalışmışlardır. Bu sorulardan birincisi; iktisadî ve toplumsal gelişmenin nasıl sağlanacağı; ikincisi ise toplumsal gelişmenin özgünlüğünün nasıl başarılacağıdır. (1) Bu çalışma ile de sözkonusu soruların cevapları; Kemalizme ideolojik bir temel kazandırmak iddiasını taşıyan Kadrocuların fikirleri çerçevesinde aranmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya esas teşkil eden materyal, Kadro dergilerinin 1978 yılında yapılan tıpkı basımlarıdır. Bununla birlikte "referanslar" bölümünde zikredilen diğer eserlerden de geniş ölçüde faydalanılmaya çalışılmıştır. Kadrocuların, Kadro Dergileri bazındaki fikirlerinin irdelemesine çalışıldığından ötürü, Kadrocuların yayın hayatlarına sonverdiği yıl olan 1934 den sonraki "fikrî değişikliklerine" bu çalışmada yer verilmemiştir.

1930 lu yıllarda Türkiye ve Türkiye benzeri az gelişmiş ülkelere, iktisadî ve sosyal gelişmelerini sağ-

(1) İlhan Tekeli-Selim İlkin; "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro" Toplum ve Bilim Kış 1984, s.35.

lamak için önerilen bir "gelişme stratejisi denemesi" diye adlandırmaya çalıştığım Kadrocuların düşüncelerinin hareket noktası, Türk kurtuluş savaşı ile birlikte tüm ulusal kurtuluş savaşlarının bilimsel olarak açıklanmasıdır. Kadrocular, tarihsel gelişmeyi açıklamada, tarihsel maddeciliği tek bilimsel yöntem olarak kabul etmelerine rağmen, marksist teorinin ulusal kurtuluş hareketlerini anlamada yetersiz olduğunu ileri sürmektedirler. Yani, tarihsel maddecilik marksist teoriden bağımsız bir yöntem olarak ele alınmaktadır.

Kadroculara göre Türkiye'de yaşanan devrimin teorisi yapılmamıştır. Devrimin başarıya ulaşabilmesi için hareketin nesnel yasalarının bilinmesi, ideolojisinin yaratılması gerekmektedir. Kadrocular bu görevi üstlendiklerini ve bunun için dergiyi çıkarmaya başladıklarını belirtmektedirler.

Kadroculara göre, yirminci yüzyılın temel çelişkisi "teknik gelişme ile tekniğe sahip olma şekli" arasındaki uyumsuzluktur. Ulusal kurtuluş savaşlarında bu uyumsuzluğun bir sonucudur. Temel çelişkinin çözümü; Kadrocuların düşüncelerinde "dünya üzerinde bugün kurulmuş bulunan iktisadî iş bölümünün değişmesi" ile mümkün görülmektedir.

Kadrocular, Türk Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimini "dünya tarihi içinde o güne kadar eşi görülmemiş, çağdaş kapitalizme karşı kutsal bir isyan, onun antitezi ve

bir reaksiyonu" olarak tanımlarken aynı zamanda "I. Dünya Savaşı sonrası kapitalist sistemi yaşatma veya kapitalist sistem yerine sosyalist sistem kurma çabaları içinde, yarı sömürge durumuna düşmüş bir milletin başkaldırma eylemi" olarak övmektedirler.

Türk devrimi, Kadroculara göre; bir sınıf ihtilâli olmadığı gibi kaynağını milliyetçilikten alan; dışarıya karşı anti-emperyalist içeriye karşı anti-kapitalist bir devlet nizamı yaratmıştır; Devletçilik.

Kadroculara göre; gelişmesiz, düzenli ve özgür yapıda bir devlet ve devletçiliğin ilk öncü ve örneği Türkiye'dir. Bu varolan toplumsal düzenlerin dışında, onlardan farklı bir toplumsal düzendir. Birinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki iktisadi ve toplumsal düzenleri üçe ayırmaktadırlar; Birincisi, kapitalist sistem yerine sosyalist sistemi kurmaya çalışanlar, ikincisi, kapitalist sistemi yaşatmaya çalışanlar, üçüncüsü ise bağımsız sömürge yada yarı sömürge bir iktisat yapısından bağımsız bir iktisadi yapı kurma çabası; Bu üçüncü kategorinin tarihte ilk örneği Kadroculara göre Türkiye'dir. Bu noktada Kadrocular için; kapitalist ve sosyalist sisteme bir alternatif önerme çabasındalar denilebilir.

Günümüzde sözü çok edilen Merkez-Çevre Teorileri'nin temelde Kadrolardaki görüşlerden farklı olmadığına bazı sosyal bilimciler tarafından dikkat çekilmektedir. Ancak; Kadroların yayınlandığı dönemdeki diğer ülke-

lerde örneğin İtalya, Güney Amerika ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri ana çizgileri ile de olsa saptamadan; Kadrocular "Merkez-çevre" kuramının orijinal yaratıcıları olduğuyula ilgili genellemeler temkinli karşılanmalıdır.

Dünya ekonomik buhranı öncesi yıllarda, özel teşebbüsün geniş biçimde teşvikine rağmen özellikle sanayileşme alanında alınan sonuçların yetersiz kalması karşısında Kadrocular; sanayiinin devlet eliyle kurulmasını önermektedirler. Çünkü özel teşebbüsün desteklenmesi, himaye edilmesi küçük bir azınlığın devlet eliyle zoraki sanayici olmasını doğurur. Buda yolaçacağı sınıflaşmadan dolayı, kendilerinin "sınıfsız-tezadsız kaynaşmış millet" fikrine aykırı olmaktadır. Dünyanın geçirmekte olduğu iktisadî buhranı, kapitalizmin klâsik, devrevî bir buhranı olarak değil, bir yapı değişikliği olarak yorumlayan Kadrocular; Türkiye ve Türkiye benzeri ülkelerde özgün ve bağımsız iktisat politikaları oluşturmak için buhranı bir fırsat olarak görmektedirler.

Türk devriminin varlık veya yokluk davası olarak gördükleri ileri teknikli, sanayileşmiş ve sınıfsız-tezadsız bir toplum yaratmanın yolunun "devletçilik"den geçtiğini savunan Kadrocular; savundukları devletçiliğin bürokratik-hükümetçilik, devletçi sosyalizm ve devlet müdahaleciliğinden farklı olduğu konusunda hassasiyetle durmakta ve benimsedikleri devletçiliği "cemiyetin bünye-

sinde bir istihaleyi tazammun eden bir sistemin ifadesi" olarak tanımlamaktadırlar.

Kadrocuların yorumunda devletçilik salt iktisadi bir kavram değildir. Kadroculara göre devletçilik öyle bir toplumsal düzendir ki, bu düzende ulusal yaşamın bütün alanları ve ulusal yapının iskeleti, ulusun genel ve yüksek çıkarlarını bireysel çıkarların ve eğilimlerin üstünde tutan örgütlü bir ulusal uyum içinde düzenlenmektedir.

Türk ulusal kurtuluş savaşının dünya tarihi içinde taşıdığı özel öneme binaen, bağımsız ve özgür iktisat politikaları yaratma görevi de Kadroculara göre Türkiyenindir. İktisadi gelişmeyi sağlayacak olan politikalar demetinde hakim unsur "millet menfaati", politikaların niteliğinin de "üniversalist" olması gerekliliğini belirten Kadrocular, politikanın nirengi noktası olarak "plan" olgusunu alırlar. Kadroculara göre; büyük sanayi, ulaştırma, bankalar, dış ticaret gibi "ekonominin kumanda manivelaları" plan çerçevesinde devletin elinde bulunaçağı için, ekonomiye her zaman ulusal çıkarlara uygun olarak yön vermek mümkün olabilecektir.

EK 1) KADRO YAYIN KURULUNUN KISA OTOBİYOGRAFİLERİ

Şevket Süreyya Aydemir (Edirne 1897-Ankara 1976)

Kadro'nun kapatılmasından sonra, 1937 yılına de-
ğın Ticaret Lisesi Müdürlüğü görevini ve 1951 yılına de-
ğın devlet dairelerindeki çalışmasını sürdürdü. Aynı
yıl Demokrat Partinin seçimde kazandığı zaferden sonra,
görevden uzaklaştırıldı. Böylece kendini bütünü ile ya-
zarlık faaliyetine verme olanağı buldu. Birçok makale
ve kendi yaşam öyküsünden başka, Atatürk, İsmet İnönü,
Menderes, Enver Paşa'nın yaşam öykülerini de yazdı. Tek
Adam 3 cilt, (1963-1965); İkinci Adam 3 cilt, (1966-1968)
Menderes'in Dramı, (1969); Makedonya'dan Orta Asya'ya En-
ver Paşa 3 cilt, (1970-1972); ayrıca yaşam öyküsü biçimin-
de birde roman yazmıştır; Toprak Uyanırsa, (1963); İhtila-
lin Mantiğı, (1973); Toplumsal yada siyasal konular üstü-
ne yazılmış makalelerin toplandığı; Kahramanlar Doğmalıy-
dı. (1974)öteki eserlerinin başlıcalarıdır.

Vedat Nedim Tör (İstanbul (1897)

1897 yılında İstanbul'da doğdu, Galatasaray Lise-
sinde öğrenim gördü ve 1921 yılında "Türkiye nasıl emper-
yalizme boyun eğdi?" adlı tezi ile, Berlin'de Ekonomi
doktorasını verdi. O dönemde Werner Sombart'tan çok et-
kilendi. Kadro deneyiminden sonra "Basın Yayın" ve An-
kara Radyosu'nun müdürü oldu, daha sonra İstanbul'daki
iki bankanın kültür işlerini yürüttü. 1943'ten 1945'e

değin "Hep Bu Topraktan" adlı dergiyi yayımladı; makale ve eleştirilerinin yanı sıra, Resim Öğretmeni (1943) adlı romanı yazdı. Onun, Nâzım Hikmet'inki ile birlikte, yeni toplumsal sorunları ele alan tiyatro eseri önemlidir: İşsizler (1924); Üç Kişi Arasında (1927); Fevkalasriler (1928); Kör (1928); Hayvan Fikri Yedi (1928); Köksüzler (1937); İmralı'nın İnsanları (1940); Değişen Adam (1941); Sanatkâr Aşkı (1945); Hep ve Hiç (1951); Siyah-Beyaz (1952); Aşağıdan Yukarı (1952) 1976 yılında, kendi kişisel olayların değıilde, Türkiye'nin sanat ve toplum olaylarını işlediğı, Cumhuriyet dönemi anılarını içeren bir kitabı çıktı; Yıllar Böyle Geçti.

İsmail Hüsrev Tökin

1908'de İstanbul'da doğdu ve Avusturya Ticaret Lisesi'nde ve daha sonra da Moskova'da, 1922'den 1926'ya değin, ekonomi öğrenimi gördü. Öğrenimi sırasında aynı zamanda hocalık da yaptı. İktisatçı olarak, bankalar, bakanlıklar ve Başbakanlıkta çalıştı 1963'den 1975'e değin. İstanbul Ticaret Odası genel yazmanı oldu ve bu dönemde, iki yıl süreyle, Şişli İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde İktisat Tarihi okuttu. Çoğunlukla devlet kuruluşları tarafından bastırılmış eserleri şunlardır. Türkiye'de Ziraî Kooperatif Hareketleri (1932); Türkiye Köy İktisadiyatı (1934); İktisat Nasıl Okutulmalı? (1934); The Development Of National Banking in Turkey (1938); Türkiye'de Endüstrileşme (1938); Atatürk Çiftlikleri (1939), Türkiye'de Demir Yolculuk (1939); Müda-

faa Ekonomisi (1946); Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dünya ve Cemiyet Görüşü (1946); Cumhuriyet Halk Partisi'nin İktisadî Siyaset Sistemi (1946); İsmet İnönü'nün Şahsiyet ve Ülküsü (1946); İktisadi ve İçtimai Türkiye (1946); Ekonomik Coğrafya (1947); Rakamlarla Türkiye (1949); İktisadî Durumun Tahlili (1964); Dış Ticaretin Devletleştirilmesi (1965); Sterlin'in Devalüasyonu ve Türkiye'nin Dış Ticareti (1968); Para Değerinin Düşürülmesi Meselesi (1968); Enflasyona Dair (1970); ayrıca K.Förster'den İyi İnsan, İyi İş Adamı (1969) adlı yapıtı da çevirmiştir.

Burhan Asaf Belge (Şam 1899-Ankara 1967)

Almanya'da mimarlık öğrenimi gördü. Türkiye'ye döndükten sonra, gazeteciliğe başladı ve Hakimiyet-i Milliye'de Batılılaşma ve Atatürk'ün reformları lehinde yazılar yazdı. Basın Yayın Genel Müdürlüğünde danışman olarak çalıştı. Menderes'in Demokrat Partisi döneminde, Zafer gazetesinin başyazarı olarak bu partinin sözcülüğünü yaptı. 1957'de Demokrat Parti'den milletvekili seçildi ve aynı yıl içinde T.R.T'de Haber Merkezi'ni yönetti. 27. Mayıs 1960'taki askerî müdahaleden sonra Demokrat Parti'nin düşmesi ile Yassıada duruşmasında müebbet hapse mahkum oldu. Devrim dönemi bittikten sonra, Alman Radyosu'nda Türkiye uzmanı olarak çalışma yaşamına dönebildi. Makalelerinden ayrı olarak, Norbert Von Bischoff'tan çevirdiği Ankara-Türkiye'deki Yeni Oluş'un izahı, Ankara (1936), adlı eseri yayınlandı.

EK-2) KADROKULARIN, KADRO'YU ÇIKARMADAN ÖNCEKİ
POLİTİK ÇİZGİLERİ ÜZERİNE DEĞİNMELEK (*)

Şevket Süreyya, Azerbaycan'da Türk öğretmen olarak çalışırken, Sovyetlerin gelişi ve Bakû'daki Birinci Doğu Halkları Kurultayı (1.Eylül.1920) ile Şevket Süreyya'nın yaşamında yeni bir dönem başlıyordu (Türkiye, Türkistan, Azerbaycan ve öteki ülkelerdeki Türklerden oluşan) Türk delegasyonu 235 temsilci ile en kalabalık delegasyonu oluşturuyordu. Kurultaya katılanların belkide en genci olan Şevket Süreyya, herne kadar, kısa bir süre sonra, Nuha temsilcisi olarak yine Bakû'de, rejim değişikliğinin yıldönümü törenlerine katılıyor idiyse, o zamanlarda henüz komünist değildi. Onda, sonradan başka yönde yeni gelişmeler gösterecek olan yeni bir fikir doğmaya başlıyordu. Bu şimdilik belirgin olmayan bir enternasyonalizm içinde kalan ve bütün ezilen ulusların başkaldırmasını istiyen bir fikirdi. Öte yandan Şevket Süreyya hüküm verebilmek için kendisini "bilgisiz" sayıyor, bu yüzden Komünist Partisine girmeden ve onun Batum'daki bir toplantısına katılmadan önce bir sapıncı dönemi geçirmesi gerekiyordu. Ancak bu bilgisizlik, henüz yabancı bir dil bilmemesi, onun, Bakû'de çok iyi dostluk kurduğu ozan Nazım Hikmet ve yazar Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû)

(*) Bu bölüm; Giacoma Carretto, "1930 larda Kemalizm-Faşizm-Komünizm Üzerine Polemikler I ve II" Toplum ve Tarih, Sayı 17 ve Sayı 18 Mayıs-Haziran 1985. Çeviren: Durdu Kundakçı.

Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul 1976.

Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar(1908-1929), Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara 1978'den derlenmiştir.

ile birlikte öğrenim görmek üzere Moskova'ya gitmesinde etkili oldu.

Onlarla birlikte, kendisine yolculuk sırasında yardım eden ve aynı çevrede tanıştıkları gazeteci, araştırmacı Ahmet Cevat (Emre) da vardı. Moskova'da Nazım Hikmet, Vâ-Nû ve Şevket Süreyya gittikçe güçlenen bir dostlukla birbirlerine bağlanarak sonradan önemli görevler üstlenecek olan birçok kimsenin gelip geçeceği Doğu Halkları Çalışanları Üniversitesi (KUTV)'nde öğrenim gördüler. Öğrencilerin en parlağı olan İsmail Hüsrev (Tökin)'de aynı üniversitede hem öğrenim görüyor hemde hocalık yapıyordu. Bu deneyimin ardından Şevket Süreyya İstanbul'a döndüğünde, yıllar sonra kendisinin belirttiğı gibi bir "robot" haline gelmişti. Herşeyi konuşmalarında ekonomi ve sınıf çatışması terimleri ile değerlendiriyordu. O sıralarda Türkiye'de sol hareketler ve sol partilerin durumları çok karışıkı.

Şevket Süreyya, İstanbul'da, dergiye can veren Şefik Hüsnü (Değmer)in kişiliğinden etkilenerek Aydınlık dergisi grubu ile birleşti. Aydınlık, aralarında sol öğretileri en iyi bilen ekonomist Vedat Nedim (Tör)'inde bulunduğu Türk öğrenciler tarafından 1919'da Berlin'de kurulmuş ve İstanbul'da adına Sosyalist sıfatınıda eklemiş olan Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisinin organı idi. Parti İstanbul'a nakledildikten ve Kurtuluş'un yerini alan Aydınlık dergisi ortaya çıktıktan sonra, Şevket Süreyya'dan başka, Burhan Asaf (Belge) ve Nazım Hikmet de

bu dergide çalışacaklardır. Şefik Hüsnü'nün çağrısı üzerine Berlin'den gelen Vedat Nedim, İstanbul'daki Türkiye Sosyalist İşçi ve Çiftçi Parti'sinin üç delegesinden biri olarak, İsmail Hüsrev ise, Anadoludaki Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın altı temsilcisinden biri olarak, Komintern'in Dördüncü Kurultayında yer aldılar.

Sonra 1925'te komünist hareketi parçalayan tutuklamalar başlamıştır. Nazım Hikmet ve Şefik Hüsnü yurt dışına kaçmışlar, ama Şevket Süreyya tam tersi bir karar vermişti. Tutuklanıp yaklaşık 10 yıla mahkum olduktan sonra, konulduğu Afyonkarahisar cezaevi, Anadolu yada gerçekte ikinci kez karşı karşıya gelmesini sağlıyordu. Cezaevinin küçük dünyasında, ülkesinin gerçekleriyle yüzyüze gelmesi, içindeki robotu parçalıyor ve bir cezaevi arkadaşının "bu ülkenin tüm çektikleri cahilliktedir" sözleri ona, devrimin sonuna kadar götürülmesinin zorunlu olduğunu anlatıyordu.

1926 yılında çıkarılan genel bir af ile serbest bırakılan Şevket Süreyya eski dostları ile ilişkilerini yeniden kuruyordu. Ama gerçek hakkındaki değişik görüşleri nedeniyle, eski dostları ile birbirlerinden ayrılmışlardı. Yeniden tutuklandığında yalnızca suçsuz olduğunu belirterek ve başka bir şey söylemiyerek her şeyi "kader"e bırakıyordu. Ve 1927'de kesin olarak serbest bırakılıyordu.

Şefik Hüsnü'nün Türkiye'yi terketmesinden sonra, genel yazman Vedat Nedim (Tör) de tutuklanıyor, ancak 1926'da tekrar bırakılıyordu. Ancak Vedat Nedim (Tör), Kemalizme'e karşı Viyana merkezinden düzenlenmiş olan "son bireye kadar mücadele" fikrine karşı idi ve 1927 yılında, devrimci yollarla proletaryanın diktatörlüğüne ulaşmak için gösterdiği faaliyetler yüzünden tutuklandığı zaman hafif bir cezaya çarptırıldı.

REFERANSLAR

Alemdar, Korkmaz, "Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi ile İlgili Bazı Görüşler" KADRO, C.1. (Tıpkı Basım). Yayına Hazırlayan: Doç. Dr. Cem Alpar A.İ.T.İ.A. Yayın No: 121. s. 21-42 Ankara, 1978.

Alpar, Cem, Türkiye'nin Planlı Dönemde İmalat Sanayiini Koruyucu Dış Ticaret Politikası, A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara, 1974.

_____, "Kadro Hareketi İçinde Türk Devrimi ve Kemalizm" Türkiye İş Bankası. Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildiriler ve Tartışmaları, İçinde, s. 703-737, Ankara, 1983.

Asaf, Burhan, "Çökmekte Olan Cihan Nizamı", KADRO, S.1. (II. Kânun. 1932), s. 21-27.

_____, "İnkilabımız ve Hilafet", KADRO, S.1. (II. Kânun. 1932), s. 38-41.

_____, "Lausanne'daki Anlaşmaların İç Yüzü", KADRO, S. 7 (Temmuz 1932), s. 44-48.

_____, "592 inci Konferans'ın Zabıtlarından Çıkarılmış Bir Parçadır", KADRO, S. 8. (Ağustos 1932), s. 18-26.

_____, "Cihan Buhranı Bittimi?", KADRO, S. 10. (I. Teşrin 1932), s. 28-29.

- _____, "Rejimler Nasıl Niçin Değişiyor". KADRO, S. 12.
(I. Kanun. 1932), s. 27-32.
- _____, "Mübadelenin Rolü ve Karakteri", KADRO, S. 13.
(II. Kanun. 1933), s. 22-28.
- _____, "Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme
Doğru" KADRO, S. 16, (Nisan 1933), s. 31-38.
- _____, "Milli Kurtuluş İnkilabının Cihanşumul Ehemiyetini Anlıyan Anlıyana", KADRO, S. 18. (Haziran 1933) s. 37-42.
- _____, "Ölü Doğan Çocuk Londra Konferansı", KADRO, S. 19. (Temmuz 1933), s. 32-36.
- _____, "Okular Neyi Gösteriyor?", KADRO, S. 27. (Mart 1934), s. 38-43.
- _____, "Planlı Dış Ticaret ve Dış Ticaret Ofisleri", KADRO, S. 28, Nisan 1934, s. 27-34.
- _____, "1934" KADRO, S. 35-36 (İlk Kanun-Son Kanun. 1934-35), s. 35-43.
- Avcıoğlu, Doğan, Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969, Cilt I.
- Aydemir, Şevket Süreyya, İnkılap ve Kadro, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ocak, 1968.
- _____, Suyu Arayan Adam, Remzi Kitabevi, 6. Basım. İstanbul, 1976.

Başar, Ahmet Hamdi, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, A.İ.T.İ.A. Yayın No: 155. 2. Basım, Ankara, 1981.

Boratav, Korkut, "1923-1929 Yıllarının İktisat Politikası Açısından Dönemlendirilmesi". Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar İçinde. s. 39-55 İstanbul, 1977.

_____, Türkiye'de Devletçilik, Savaş Yayınları, 2. Basım. Ankara 1982.

Çavdar, Tefvik, "Devralınan İktisadi Miras" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. C. 4. s. 1048-1060. İletişim Yayınları.

D.İ.E. (Devlet İstatistik Enstitüsü), Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, Ankara, 1973.

Frank, R. L'economie Rationelle, Galimard 1929.

Giacoma, Carretto. "1930'larda Kemalizm, Faşizm Komünizm Üzerine Polemikler I ve II" Tarih ve Toplum S. 17. S. 18. Mayıs-Haziran 1989. İletişim Yayınları, Çev: Durdu Kundakçı. s. 56-60 ve s. 62-72.

Gülalp, Haldun, Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 5. Ankara, 1983.

- Günçe, Ergin, "Early Planning Experiences in Turkey" ilkin S, and Inan,E (eds) Planning in Turkey METU, 1967.
- Hamdi, Ahmet, "Kapitalizm (Emperyalizm) ile Millet İktisat Rejimi ve Ferdiyet ile Devletçiliğin Manaları" KADRO, S. 18 (Haziran 1933), s. 43-49.
- Harris, George, The Origins Of Communism in Turkey Stanford, California, 1967.
- Hershlag, Z.Y , Turkey, The Challenge of Growth, Leiden 1968.
- Hüsrev, İsmail, "Ham Madde Memleketlerindeki Para Buhranının Karakteri", KADRO, S. 1 (II. Kânun 1932) s. 12-16.
- _____, "Dünya Buhranı Ne Halde?" KADRO, S. 1. (II. Kânun 1932), s. 17-20.
- Hüsrev, İsmail, "Dünya Buhranı Hakkında Bazı Rakamlar" KADRO, S. 2. (Şubat 1932), s. 48.
- _____, "Türkiye Köy İktisadiyatında Borçlanma Şekilleri", KADRO, S. 3 (Mart 1932), s. 25-34.
- _____, "Türkiye Köy İktisadiyatında Toprak Rantı", KADRO, S. 4 (Nisan 1932), s. 10-14.
- _____, "Türkiye de El Sanayi", KADRO S. 5 (Mayıs 1932), s. 19-24.
- _____, "Plan Mefhumu Hakkında", KADRO, S. 7. (Temmuz 1932), s. 36-43.

Hüsrev, İsmail, "Türkiye'de Milli Sermaye Hareketi", KADRO, S. 10 (I. Teşrin), s. 36.43.

_____, "Dördüncü Buhran Senesine Girerken yahut Üç Senede Otuz Sene Geri", KADRO, S. 15. (Mart 1933), s. 20-24.

_____, "Müstemleke ve Yarım Müstemlekelerde Buhranın Tesirleri", KADRO, S. 19. (Mart 1933), s. 20-24.

_____, "Milli Kurtuluş Devletçiliği". KADRO, S. 18, (Haziran 1933), s. 25-36.

_____, "Milli Kurtuluş Devletçiliği II" KADRO, S. 19, (Temmuz 1933) s. 23-31.

_____, "Milli İktisat Bütünlüğüne Doğru", KADRO, S. 22 (Teşrinevvel 1933), s. 19-23.

_____, "Millet İçinde Sınıf Meselesi", KADRO, S. 25, (II. Kanun 1934) s. 34-38.

_____, "Millet İçinde Sınıf Meselesi II" KADRO, S. 26, (Şubat 1934), s. 20-26.

_____, "Beş Senelik Program", KADRO, S. 27 (Mart 1934) s. 26-30.

_____, "Beş Senelik Sanayi Programı ve Kredi Meselesi", KADRO, S. 28 (Nisan 1934), s. 19-23.

_____, "Garp'te Sermaye Terakümünde Müstemlekelerin Rolü" KADRO, S. 32 (Ağustos 1934), s. 17-21.

Hüsrev, İsmail, "İç Pazar Meselesi" KADRO S. 33 (Teşri-
nevel 1934), s. 16-20.

_____, "Türkiye İndüstrisinde "İlk Sermaye Birikmesi"
Kadro, S. 35-36 (İlk Kânun-Son Kanun 1934-1935)
s. 44-49.

İnan, Afet, Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin
Birinci Sanayi Planı, 1933. Türk Tarih Kurumu,
Yayını XVI- Seri, Ankara 1972.

(İnönü) Başvekil İsmet, "Fırkamızın Devletçilik Vasfı"
KADRO, S. 22. (Teşri-nevel 1933), s. 4-6.

Karaosmanoğlu, Kadri Yakup, Zoraki Diplomat, Bilgi Ya-
yınevi, Ankara 1967.

_____, Politikada 45 Yıl, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968.

Karpat, Kemal, "Social Themes in Contemporary Turkish
Literature" Vol. I. Middle East Journal, 1960.

Kazgan, Gülten, "Türk Ekonomisinde 1927-1935 Depresyonu,
Kapital Birikimi ve Örgütlemeler" Atatürk Döne-
minin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu,
Bildirilen Tartışmalar İçinde s. 231-274, İstan-
bul, 1977.

Kepkep, Naci, "Kadro Hareketi Açısından Kemalist İdeoloji"
Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağın içinde, A.Ü.
SBF Yayın No: 519. Ankara 1983, s. 43-56.

Keyder, Çağlar, "Kriz Üzerine Notlar" Toplum ve Bilim,
Yaz. 1981. S. 14, s. 13-43.

Keyder, Çağlar. Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)

Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 3.
Ankara, 1982.

_____, "İktisadi Gelişmenin Evreleri" Cumhuriyet Dö-
nemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 4. s. 1065-1073,
İletişim Yayınları.

Koçak, Cemil, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)

Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 11,
Ankara 1986.

Melzig, H. İnönü Diyor ki, Ülku Basımevi, İstanbul 1946.

Nedim, Dr. Vedat, "Müstemleke İktisadiyatından Millet
İktisadiyatına", KADRO, S.1 (II. Kânun 1932).
s. 8-11.

_____, "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadi-
yatına 2", KADRO, S.2. (Şubat 1932), s. 9-14.

_____, "Değişen Cihan Münasebetleri içinde Türkiye",
KADRO, S. 5 (Mayıs 1932), s. 13-18.

_____, "Kadro'yu Teyid Eden Bir Eser-Die Zukunft des
Kapitalismus, Werner Sombart" KADRO, S. 5. (Mayıs
1937), s. 37-38.

_____, "Üçüncü Milli Sanayi Sergisi Münasebetiyle",
KADRO, S. 5 (Mayıs 1932), s. 47-48.

_____, "Donan Ziraat Kredilerine Karşı",
KADRO, S.7, (Temmuz 1932), s. 11-15.

- Nedim, Dr. Vedat, "Mefhum Teşkilatı Değil, Madde Teşkilatı", KADRO, S. 8 (Ağustos 1932), s. 13-17.
- _____, "İktisat İşlerinde Devlete Veto Hakkı ve İktisat Vekaleti", KADRO, S. 10. (I. Teşrin 1932) s. 13-19.
- _____, "Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti", KADRO, S. 12. (I. Kanun, 1932), s. 12-17.
- _____, "Bizde Hususi Teşebbüsün Zaferi" KADRO S. 13 (II. Kanun, 1933) s. 10-16.
- _____, "Türk İktisadiyatınının Erkan'ı Harbiye Dairesi: Âli İktisat Meclisi", KADRO, S. 14 (Şubat 1933) s. 12-17.
- _____, "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir", KADRO, S. 15. (Mart 1933) s. 13-17.
- _____, "Türk Devletçiliği İktibas Devletçiliği Değildir" KADRO, S. 17 (Mayıs 1933), s. 16-21.
- _____, "Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran" KADRO, S. 18 (Haziran 1933), s. 18-25.
- _____, "Zirai Siyasetimizde Liberalizmden Devletçiliğe" KADRO, S. 19 (Temmuz 1933). s. 17-22.
- _____, "Devletçilik Karşısında Zümre Menfaatı ve Münevver Mukameveti" KADRO, 21, (Eylül 1933) s. 15-20.
- _____, "İktisatta İstikrar" KADRO, S. 22 (Teşrinewvel 1933), s. 12-18.

Nedim, Dr. Vedat, "Devletçilik Yolunda Aydınlık", KADRO, S. 23. (II. Teşrin 1933) s. 12-17.

_____, "Sanayileşme Davası", KADRO, S. 24, (Aralık 1933) s. 17-21.

_____, "Dış Ticarete Devletçilik", KADRO S. 26, (Şubat 1934), s. 11-15.

Néré Jacques, 1929 Krizi, Çev: Prof. Dr. Vamık Toprak, A.İ.T.İ.A. Yayın No: 134, Ankara 1980.

Özdemir, Hikmet, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.

Selik, Mehmet, 100 Soruda İktisadi Doktrinler Tarihi Gerçek Yayınevi İstanbul, 1974.

Sezgin, Ömür, "Kadro Hareketi" KADRO, C.L, (Tıpkı Basım) Yayına Hazırlıyan: Doç. Dr. Cem Alpar. A.İ.T.İ.A. Yayın no: 121. s. 11-20 Ankara, 1978.

Süreyya, Şevket, "İnkılap Bittimi?", KADRO, S. 3, (Mart 1932) s. 5-10.

_____, "Plan Mefhumu Hakkında", KADRO S. 5. (Mayıs 1932), s. 5-12.

_____, "Geri Teknik ve Say'ın Sefaleti", KADRO, S. 6. (Haziran 1932), s. 9-12.

_____, "İş Hasreti ve 500.000.000 Liralık Türk Bütçesi" KADRO, S. 9 (Eylül 1932), s. 4-10.

Süreyya, Şevket, "İç Pazar ve İktisatta Bütünlük", KADRO, S. 10. (I. Teşrin. 1932), s. 5-12.

_____, "Bergsonizm Yahut Bir Korkunun Felsefi İfadesi", KADRO, S. 11 (II. Teşrin 1932), s. 43-50.

_____, "Enfilasyon değil İş Bolluğu", KADRO, S. 12. (I. Kânun 1932), s. 5-11.

_____, "Bergson Bahsi ve Hürriyet Telakkimiz", KADRO, S. 13 (II. Kânun 1933). s. 42-46.

_____, "Darülfünûn İnkılap Hassasiyeti ve Cavit Bey İktisatçılığı", KADRO, S. 14 (Şubat 1933) s. 5-11.

_____, "Türkiye'nin İktisadi Mıntıkalara Bölünmesi, "Rayonlaştırma", KADRO S. 15. (Mart 1933), s. 5-12.

_____, "Don Kişot'un Yeldeğirmenleriyle Muharebesine, Kürsü Politikacılığına ve Cavit Bey İktisatçılığına Dair", KADRO, S. 17. (Mayıs 1933) s. 9-15.

_____, "İktisadi Devletçilik" KADRO, S. 17 (Mayıs 1933) s. 37-45.

_____, "Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi" KADRO S. 20. (Ağustos 1933). s.4-11.

_____, "Yürüten Devlet" KADRO S. 25 (II. Kânun 1934) s. 5-12.

_____, "Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları" KADRO S. 29 (Mayıs 1934) s. 5-14.

Süreyya, Şevket. "Programlı Devletçilik", KADRO, S. 34.

(Teşrinievvel 1934), s. 5-13.

_____, "Bir İlk Eser, Türkiye Köy İktisadiyatı"

KADRO, S. 34, (Teşrinievvel 1934), s. 34-39.

Şefik, A. "12.000.000 Liralık Dahili İstikraz Tahvil-

leri Neden En Sağlam Bir Plasmandır?" KADRO,

S. 17. (Mayıs 1933), s. 50-55.

Tekeli, İlhan - İlkin Selim, 1929 Dünya Buhranında Tür-

kiye'nin İktisadi Politika Arayışları, Türkiye

Belgesel İktisat Tarihi Dizisi, O.D.T.Ü.,

Ankara 1977.

_____, Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin

Oluşumu. Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Dizisi,

O.D.T.Ü. Ankara 1982.

_____, "Bir Aydın Hareketi: Kadro" Toplum ve Bilim.

S. 24, Kıs. 1984 s. 35-65.

Tezel, S. Yahya, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi

(1923-1950), Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları

ları Dizisi 4. Ankara, 1982.

Toprak, Zafer., "Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı

Finansmanı ve Para Politikası" O.D.T.Ü. Gelişme

Dergisi, 1979-80 Özel Sayısı. Türkiye İktisat

Tarihi Üzerine Araştırmalar II. s. 205-239.

_____, Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)

Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmaları Dizisi 2.

Ankara 1982.

Tör, Nedim Vedat, Kemalizmin Dramı, Çağdaş Yayınları,
2. Basım, İstanbul 1983.

Tuncay, Mete, Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)
Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara 1978.

, Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin
Kurulması (1923-1931), Yurt Yayınları, Türkiye
Araştırmaları Dizisi, 1. Ankara 1981.

Yaşa, Memduh, İktisadi Meselelerimiz, İstanbul, 1966.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi